

Epost: post@aktivtrovdyrvern.no
ida.skjerden@hotmail.com

Dato: 29.09.2023

Statsforvalteren i Oslo Viken
Statsforvalteren i Innlandet
Miljødirektoratet
Klima- og miljødepartementet

Klage fra Aktivt Rovdyrvern (ARV) på Rovviltnemndene i region 4 og 5 – Vedtak om kvote og område for lisensfelling av ulv inne i ulvesonen 01.01.2024-15.02.2024

Klagen er rettidig inngitt.

ARV bestrider at vilkårene for lisensfelling innenfor ulvesonen i region 4 og 5 er oppfylt

Utdrag fra Sekretariatets innstilling og nemndenes vedtak i fellessak 4/23 datert 18.09.2023 vil heretter fremkomme i kursiv, etterfulgt av ARVs understrekede kommentar og utdypning.

Etter rovviltforskriften § 10 kan en rovviltnemnd fatte vedtak om kvote for lisensfelling for å begrense veksten og/eller utbredelsen av en bestand av ulv.

Nemndene har ikke myndighet til å fatte vedtak om kvote for lisensfelling innenfor ulvesonen.

Ifølge rovviltforskriftens § 7 har rovviltnemndene vedtaksmyndighet først når bestanden ligger over det nasjonalt fastsatte bestandsmålet. I år ligger ulvebestanden på norsk side av grensen PÅ bestandsmålet, ikke OVER. I henhold til Naturmangfoldloven §18 annet ledd «...skal ved vurdering av uttak av rovvilt etter første ledd bokstav c legges vekt på om bestandsmål er nådd.» Denne passusen må, etter ARVs mening gjelde enten bestanden er regulert OPP eller NED mot bestandsmålet. Det er følgelig lovstridig og gir ingen mening å skulle skyte bestanden ned UNDER bestandsmålet som, i henhold til både forrige regjering, stortingsforliket og sittende regjering er satt LAVT.

I henhold til Stortingets rovviltforlik kan vedtak om kvote for felling innenfor familiegrupper eller revirmarkerende par av ulv som berører Sverige, bare fattes av Miljødirektoratet.

Felling kan bare gjennomføres dersom det ikke finnes annen tilfredsstillende løsning ut fra prinsippet om geografisk differensiert forvaltning og uttaket ikke truer bestandens overlevelse.

Vedtaket er i strid med lovfestet krav om vurdering av annen tilfredsstillende løsning og ivaretagelse av bestandens overlevelse

ARV noterer at både rovviltnemndene og sekretariatets innstilling begrunner vedtaksmyndigheten og nødvendigheten av lisensjakt med at det ikke finnes annen tilfredsstillende løsning.

- ARV krever forvaltningens redegjørelse for hvilke forhold som kan knyttes til hvert av de valgte revirene, som umuliggjør en eneste annen løsning enn å drepe 3 intakte familiegrupper, 18 eller flere individer, av en allerede overbeskattet apex-art, og hva formålet er med lisensjakten når bestanden er PÅ bestandsmål.

Ulvne som rovviltnemndene ønsker å fjerne befinner seg innenfor den definerte ulvesonen, forvaltningsområdet for ynglende ulv, hvor ulv skal ha særlig prioritet og beskyttelse, og hvor Stortingsforliket sier: «I områdene som er prioritert for rovdyr skal landbruket tilpasses rovdyrenes tilstedeværelse gjennom forebyggende tiltak og omstilling fra sauehold til andre typer landbruk, som for eksempel melkeproduksjon.

I slike områder er terskelen for å ta ut rovdyr som gjør eller kan gjøre skade HØY.»

Høyesteretts dom HR-2023-936-A jfr seksjon (41) setter som premiss at terskelen for å skyte ulv innenfor sonen ikke er nådd ved bestandsoppnåelse, men at det må foreligge andre, tungtveiende grunner i tillegg.

ARV kan ikke se at rovviltnemndene har fremlagt noen tungtveiende grunner for å fastsette kvoter innenfor ulvesonen, eller spesifikt for revirene som nemndene vil ha «tømt». Derimot har vi merket oss at rovviltnemndene under fellesmøtet 21. august forkastet sekretariatets faglige vurdering og dets (relativt sett) moderate innstilling på uttak av ett revir; Rafjellet. Nemndene stemte for et eget fremsatt forslag om å tredoble uttaket ved å inkludere to grenserevir, samt kreve fremforhandlet en avtale med svenske myndigheter – til tross for Sveriges initielle NEI til dette. Forslaget til vedtaksteksten, som ble lest opp på møtet, var så til forveksling lik Norges Jeger- og Fiskerforbunds innlegg, at ARV tør påstå at det har foreligget et samarbeid. ARV mener det er svært uheldig og konflikt drivende at nemndene fremmer en jaktorganisasjons politiske agenda og motivasjon som «tungtveiende grunner for å fastsette kvoter», ene og alene for å skyte flere individer av en kritisk truet art enn faglige råd tilsier. (Vedlegg 1, NJFF Landsmøtet 2021, sak 7-5).

ARV mener at rovviltnemndene med sitt vedtak aktivt motarbeider bevaring av rovdyrene, og med det bryter sitt mandat tilknyttet den stortingsvedtatte, todelte målsettingen. «Prinsippet om geografisk differensiert forvaltning» er heller ikke ivare tatt her, hvor en til tross for at disse 18 ulvene forekommer i sine naturlige utbredelsesområder (jfr Nml§5) INNE I ulvesonen, velger å fatte vedtak om jakt på dem til vinteren.

Som rovviltnemndene burde vite – og ta hensyn til – er at forskning og praksis har vist at de stabile, ikke skadevoldende familiegruppene er den beste, naturlige garantien mot konflikter

med beitedyr og nyetableringer av uforutsigbare streifulver og revirmarkerende par. Etter at store familieflokker ble drept i lisensjakta 2022-23, har vi fått erfare at skadeomfanget på beitedyr gikk OPP i sommer, ikke ned. Skadevoldere var typiske, unge streifulver, som ellers ville ha blitt stoppet av de etablerte ulvefamiliene. Det er all grunn til å tro at vi vil oppleve en ytterligere økning i antall beitedyrskader dersom flere stabile flokker skytes ut.

I lys av den siste utviklingen av svinepestsmitte i den svenske villsvinstammen, mener ARV at det er dobbelt uheldig å skyte ut grenserevirene. Ulvene der vil kunne utgjøre en naturlig barriere mot uønsket innvandring av villsvin. (Vedlegg 2, Polsk studie fra 2021)

ARV vil hevde at rovviltnemndenes motivasjon for å åpne for lisensjakt ikke fremstår å være senkning av skadepotensialet på beitedyr, men i langt større grad ser ut til være drevet av å tilfredsstille jegerforeningenes krav om å jakte hjortedyr og villsvin med løs hund innenfor ulvesonen.

ARV legger også merke til at «tillit til forvaltningen» de siste årene har vært et gjennomgående argument for å skyte ulv innenfor ulvesonen. ARV vil hevde at sekretariatets opprinnelige valg av Rafjellet-reviret som lisensjaktkvote, bærer sterkt preg av å ha blitt plukket ut kun for å vise handlekraft overfor en høyrestet minoritet som krever «tillit til at ulvesonen ikke skal bli et ulvereservat».

ARV finner det derimot svært lite tillitvekkende at rovviltnemndene og sekretariatet verken har fremført lovmessig eller faglig holdbare grunner for kvotevedtaket, eller tydelige, lovhjemlede forklaringer på at ingen ikke-letale løsninger kan velges fremfor lisensjakt.

Ett av de viktigste vilkårene for lovlig lisensjakt er at uttaket ikke truer bestandens overlevelse. ARV opplever at forvaltningen ikke er tydelig på hvordan den definerer «bestanden».

Under den sittende regjeringen, har begrepet «den Sør-Skandinaviske bestanden» blitt brukt stadig oftere, og da særlig for å undergrave eksistensen av en selvstendig norsk bestand, og Norges ansvar for å beskytte dennes overlevelse.

Ifølge uttalelse fra Klima- og miljødepartementets avdelingsdirektør Torbjørn Lange på kontaktutvalgsmøtet 190923, er 300 ulver i Sverige og 40 i Norge tilstrekkelig for en levedyktig fennoskandisk bestand av ulv, forutsatt en jevn tilførsel av nye, finsk-russiske gener minimum hver ulvegenerasjon. Dette er vanligvis regnet å være ca hvert 5. år, men i lys av den harde utskytingspolitikken som er ført de siste årene er en norsk ulvs gjennomsnittlige levealder 2-2,5 år før den blir skutt som vanligste dødsårsak. Dette har bidratt til at generasjonsalder er redusert til hvert 4. år. En bør følgelig få inn minst en genetisk viktig ulv hvert 4. år, i den utstrekning voksne ulver i det hele tatt rekker å reproducere seg før de blir skutt.

Sveriges landbygdsminister Peter Kullgren utreder muligheten for å redusere Sveriges bestand fra ca 450 ulver i dag, til 170. Dersom dette blir en realitet, vil det innebære at Norge må opp i 170 individer for å sikre bestandens overlevelse, om vi skal legge avdelingsdirektør Torbjørn Langes tall om 300 + 40 til grunn.

- Hva er rovviltneemndenes plan for å få Norges bestand av ulver raskt opp til 170 individer for å kompensere for Sveriges eventuelle reduksjon i bestandstall?

Ifølge kjent forskning om populasjonsgenetikk og populasjonsøkologi, som også tør være kjent for rovviltneemndene, må det minimum være ca 5000 individer av en bestand for at den ikke skal dø ut på litt sikt grunnet innavl (Burkey, 2019). Finland, Sverige og Norge til sammen har ikke 1000 ulver.

Vi har færre enn 43 helnorske ulver i dag. Den sittende regjering har, til tross for dette alarmerende lave antallet igangsatt en utredning om hvorvidt bestandsmålet kan reduseres ytterligere. Rovviltneemndene ser ut til å ville foregripe resultatet av utredningen.

I løpet av de ti siste årene er det drept 300 ulver i Norge (SSB, Rovdata). Det antas at det i tillegg er drept minst 70 ulver på illegalt vis i perioden. Bestanden holdes nede på et kritisk truet, nær utryddet nivå i Norge til tross for internasjonale forpliktelser om bevaring og styrking av bestanden til levedyktighet. En kritisk truet art har uakseptabelt høy sannsynlighet for å dø ut. Å legge til en ekstra mortalitet (i.e. jakt) er å gjøre denne sannsynligheten, som allerede er for høy, høyere. Det vil gjøre bestanden enda mer truet og uvegerlig føre til utryddelse. Minste levedyktige bestand (minimum viable population) er definert som den bestandsstørrelsen som gir mindre enn 1 % sjanse for å dø ut på 100 år. For ulv, når en regner en generasjon hvert femte år, gis da en tidshorisont på 200 år og anbefalt bestandsstørrelse med intervall 5513-8753 individer (Traill et al., 2007). Etter IUCNs kriterier for rødlista over truede arter, er en art kritisk truet når det er estimert utdøelsesrisiko på minst 50 % på 10 år eller 3 generasjoner. Men dette forutsettes kjent, om ikke hensynstatt, av rovviltneemndene.

Situasjonen i Norge i dag er slik svært alarmerende for ulv. Vel vitende om at 14 av 15 genetisk viktige ulver er blitt skutt og drept siden 2016, at det altså er én viktig genetisk ulv i Norge og at denne også sliter med reproduksjon, velger forvaltningen likevel fortsatt å skyte ut et uforsvarlig høyt antall ulver.

Ulv i Norge og Sverige sliter med kraftig innavl med konsekvenser som 100 000 skadelige genmutasjoner som gir lavere produktivitet, tannstillingsfeil, skjelettdefekter og sterilitet, manglende testikler og redusert størrelse på familiegruppene. Det er kun én løsning på dette; innvandring av finskrussiske ulver med lavere innavlsgrad (Smeds et al. i *Molecular Ecology*, 2022).

Levedyktig bestand er ikke ensbetydende, men derimot uforenlig, med rovviltforlik og bestandsmål. Jakt på fredet, truet rovvilt kan ikke utelukkende begrunnes i bestandsmål. Det er ARVs oppfatning at forvaltningen MÅ påstå at 'uttaket' ikke truer bestandens overlevelse, fordi det er helt ufravikelig at vedtak som truer bestandens overlevelse er i strid med norsk lov.

- ARV ber nok en gang rovviltneemndene om å begrunne påstanden vitenskapelig, om at drap på 14 ulver utenfor og 18 innenfor sonen, ikke vil true artens overlevelse i Norge, også sett hen til manglende levende finskrussiske innvandrere som har reprodusert.

Lisensfelling er felling av et bestemt antall individer av en viltart med hjemmel i naturmangfoldloven (nml) § 18 første ledd bokstav b) og c), der kvoten er fastsatt av offentlig myndighet, jf. rovviltforskriften § 2. I henhold til naturmangfoldloven § 18, første ledd bokstav b) kan felling gjennomføres for å avverge skade på avling, husdyr, tamrein, skog, fisk, vann eller annen eiendom.

Vedtaket er i strid med unntaksvilkåret «skade»

ARV vil hevde at drap på Rafjellet-reviret, Rømskog og Fjornshöjden-reviret ikke fyller unntaksvilkåret om skade. I disse områdene er det så å si ikke husdyr på utmark og definitivt ikke midtvinters. Dette er i rovviltprioriterte områder. Det er også store, øde skogområder med lite bosetning, perfekte habitater for ulv. Hvis ikke ulv skal få lov til å ha tilhold her, hvor skal de ellers leve?

I henhold til Nml 18, første ledd bokstav c) kan felling gjennomføres for å ivareta allmenne helse- og sikkerhetshensyn eller andre offentlige interesser av vesentlig betydning.

Felling innenfor ulvesonen er ikke forenlig med hensyn til helse, sikkerhet og offentlige interesser av vesentlig betydning

Norge har, sammen med 193 andre land, signert en naturavtale om tiltak som må til for å stoppe og reversere det dramatiske, menneskeskaptet naturtapet vi står midt oppe i. Avtalen forplikter oss til å stoppe artsutryddelsen innen 2030! Å holde en nøkkelart for et intakt økologisk system på et kritisk truet nivå, fordi et forbund (NJFF) som representerer knapt 4 % av befolkningen vil slippe hunden sin løs når det skal jaktes på ville dyr, er ikke forenlig med naturavtalens intensjon eller mål. Jakt med det formål å ytterligere redusere ulvebestanden, vil kunne bidra til å forsinke, eller forhindre, Norges muligheter til å bremse de negative kaskadeeffektene av det pågående tapet av artsmangfold. ARV kan ikke se at rovviltnemndene har fremlagt noen konsekvensutredning av å forsterke, fremfor å forhindre økologisk ubalanse innenfor ulvesonen.

Svært mange mennesker, flertallet av Norges befolkning, faktisk, herunder også de som bor i ulvesonen, ønsker ulv i norsk natur. Jakt som truer ulvenes eksistens medfører natursorg og redusert livskvalitet for mange mennesker, også mennesker som bor i eller i nærheten av revirene. ARV erfarer at disse menneskene så å si aldri blir hensynstatt av rovviltnemndene og øvrig forvaltning, til tross for at de til og med utgjør majoriteten av det norske folk (Østlendingen, 2007; NINA, 2010; Respons analyse, 2019).

Kvote: Rovviltnemndene har fattet vedtaket på bakgrunn av siste tilgjengelige vitenskapelige kunnskap om ulvens bestandsstatus, jf. naturmangfoldloven § 8. Det foreligger betydelig kunnskap om den skandinaviske ulvebestanden, og føre-var-prinsippet, jf. naturmangfoldloven § 9, tillegges derfor mindre vekt.

Kunnskapsgrunnlaget og føre-var-prinsippet

Bestanden av ulv er holdt nede på et kritisk truet nivå, et faktum som i seg selv er egnet til å utløse anvendelse av føre-var-prinsippet, jf Nml § 9. ARV mener at å forveksle kjennskap med vitenskapelig kunnskap og se bort fra føre-var-prinsippet er klare feilvurderinger fra rovviltnemndene.

- ARV provoserer fremlagt hvilken «siste tilgjengelige vitenskapelige kunnskap» om ulvens bestandsstatus og overlevelsesdyktighet rovviltnemndene baserer sitt vedtak på. Det er, dersom de virkelig har lest fagartikler og forskning, svært eiendommelig at de kommer fram til dette vedtaket som er klart i strid med vitenskapelig kunnskap på området (fx Traills, Smeds, Rovdata)

Rovviltnemndene anser at en kvote på inntil 18 ulver med formål å ta ut alle individene i revirene Rafjellet (6), Rømskog (6) og Fjornshöjden (6) ikke er til hinder for å nå bestandsmålet i 2024.

Kvoten er til hinder for å nå bestandsmålet i 2024

Vi befinner oss nå PÅ bestandsmålet, og et slikt omfattende antall drepte ulver, 18 inni og 14 utenfor sonen av i alt ca 85-90 ulver inkludert grenserevirene, utgjør over 1/3 av en allerede svært marginalisert ulvebestand. Med Hurdalsplattformens «restriktive rovviltpolitikk», er terskelen for skadefellingstillatelser i beitesesongen satt på et 0-visjonsnivå utenfor ulvesonen, noe som hindrer både «vanlige streifere» og genetisk viktige ulver i å nå frem til ulvesonen for å formere seg.

I henhold til svenske risikoberegninger for lisensjakt på svensk side, vil drap på 44 ulver medføre en 10 % risiko for å komme under referansenivået på 300 individer. Norsk uttak i Norge/grenserevir er ikke iberegnet.

Sverige har lagt seg på et uttak av 36 ulver under kommende lisensjakt. Dersom Norge gjennomfører sin plan om å skyte 12 ulver i grenserevirene, tvinger vi Sverige faretruende nær å bikke under referansegrensen. Hvordan blir så den totale risikoen for den «Sør-Skandinaviske bestanden» om vi skyter ut Rafjelletreviret og de 14 ulvene utenfor ulvesonen i tillegg?

Hvordan kan bestandsmålet nås med disse drapene? Det vi ser er en ren utryddingspolitikk! Etter at de 32 er drept vil det være ca 53 ulver igjen på norsk side, inkludert grenseulvene.

Ettersom Sverige ikke ser ut til å ville havne så lavt som på 300 ulver etter den planlagte lisensjakten 2023-24, mener kanskje rovviltnemndene og øvrig norsk forvaltning at vi i Norge kan tillate oss å legge oss godt under 40 individer? ARV vil til dette minne om at Stortingets rovviltforlik uttrykkelig fremholder at Norge IKKE kan lene seg på sine naboland, men har et selvstendig ansvar for å ivareta ulvenes overlevelse i Norge. Alt annet vil være i strid med bl a Grunnloven § 112 og Biomangfoldskonvensjonen (CBD) som eksplisitt sier at økosystemer,

arter og genetisk variasjon (biodiversitet på det genetiske plan) skal opprettholdes (Burkey, 2019).

- ARV kan ikke se at rovviltnemndene på noen måte oppfyller rovviltforskriftens § 7, annet ledd i å sannsynliggjøre at «bestanden etter neste yngling fortsatt vil oppfylle det nasjonalt fastsatte bestandsmålet». Vi minner om at kravet til presisjon i forvaltningsvedtak øker jo nærmere ned mot bestandsmålet ulvene forvaltes, og per i dag er bestanden eksakt på målet. ARV provoserer opplyst hva Rovviltnemndene mener med at kvotene på 18 ulver innenfor sonen i kombinasjon med 14 ulver utenfor og Sveriges kvoter på 36, ikke er til hinder for å nå det nasjonale bestandsmålet i 2024.

Kvoten er avgrenset til å gjelde foreldreindivider og deres avkom som enda ikke har vandret ut fra revirene. Statsforvalteren kan endre kvoten i tråd med oppdatert kunnskap om antallet dyr i reviret. Et slikt uttak vil ikke påføre bestanden en for stor samlet belastning, jf. naturmangfoldloven § 10, eller true overlevelsen av den skandinaviske ulvebestanden på lang sikt, jf. naturmangfoldloven § 5 og rovviltforskriften §§ 3 og 7. Hensynet til differensiert forvaltning er vektlagt i vedtaket, jf. naturmangfoldloven § 12. Nemndene anser ikke at naturmangfoldloven § 11 er relevant i denne sammenheng. Nemndene viser til sekretariatets saksframlegg samt nærmere begrunnelse under som omhandler Rømskog og Fjornshöjden, og anser at det er hjemmel for lisensfelling innenfor revirene Raffjellet, Rømskog og Fjornshöjden etter naturmangfoldloven § 18 c. Det er her lagt vekt på det norske bestandsmålet, jf. naturmangfoldloven § 18 andre ledd andre punktum.

Kvoten er vedtatt mot flere av sekretariatets anbefalinger

I innstillingen foreslo sekretariatet å felle Raffjellet-reviret, et forslag som nærmest må oppfattes som å kaste et avnagd bein til en sulten hund, i håp om at den skal stilne. Som vi allerede har påpekt, finnes det ikke fremlagt noen gode grunner for uttak innenfor sonen. Rovviltnemndene stemte likevel for innstillingen.

Videre anbefalte sekretariatet å beskytte eventuelle revirmarkerende par som lever delvis innenfor og delvis utenfor ulvesonen ved å gi Statsforvalteren myndighet til midlertidig å unnta området fra lisensjakt UTENFOR sonen.

Her valgte rovviltnemndene å gå imot innstillingen, og dermed motsette seg Stortingets rovviltforlik som klart sier «Dersom halvparten av reviret ligger utenfor sonen, skal reviret regnes som innenfor sonen». Rovviltnemndas argumentasjon om at opprettelse av en midlertidig «buffersone» er en «snikutvidelse av ulvesonen», oppleves som kverulerende, konfliktdrivende, kunnskapsfornektende og dyreetisk betenkelig.

Sekretariatets anbefaling om å unngå lisensfelling i grenserevirene, var begrunnet med Sveriges länsstyrelses nylige vedtak hvor det fremgår at de ikke anser det som forsvarlig å felle Fjornshöjden og Rømskog. Jakttrykket var svært hardt i denne delen av Värmland i januar/februar 2023. Rovviltnemndene valgte å overprøve både sekretariatets og svenskenes fraråding og ståsted, og vedtok å doble sitt eget første forslag fra 3 til 6 ulver i hvert revir.

ARV minner om at det er Miljødirektoratet som har myndighet til å vedta kvoter i grenserevir.

Rovviltnemndenes rovviltfiendtlige forvaltningspraksis

Rovviltnemndenes tendensiøse forvaltningspraksis i rovviltets disfavør antas å henge sammen med mange av nemndsmedlemmenes inhabilitet med økonomiske interesser innenfor skog- og beitenæringen, jaktinteresser og bindinger i form av sosiale relasjoner innenfor nevnte næringer. Rovviltnemndene overser samlet alle faglige innspill og tilrådinger og hopper gjerne bukk over Miljødirektoratets, länsstyrelsens og sine egne sekretariatets tilrådinger.

Videre har rovviltnemndene gjentatte ganger krympet og fragmentert rovviltprioriterte områder, samtidig som de områdene som står til rovviltets disposisjon ikke skjermes fra beite og en i praksis heller ikke der skjermes rovviltet fra å skytes ut, gjerne også i forebyggende øyemed. De områdene som blir rovviltet til del er ofte ikke en del av deres naturlige trekkruiter eller områder, heller. Rovviltsoner bør være biologisk fundert. Det er et gjennomgående problem at arealkrevende rovdyr vandrer inn og ut av fastsatte soner. Det viser viktigheten av at rovdyrområdene må være store nok og områder der rovdyrene vil bo. Et annet alternativ er ikke å sonere (NINA, 25.09.2023).

Rovviltnemndene motsatte seg i møtet 21.08. et forslag fra sekretariatet om å skjerme ulver i nordlig randsoner, Elgåområdet. En mente at dette vil være en utvidelse av ulvesonen. Motsatt ser vi at ulver ulovlig ble jaget ut av sonen i fjor og skutt, ulver som hadde tilhold inne i ulvesonen. Dette ble anmeldt av ARV. Vi ser også at rovviltnemndene skalter og valter med sonene og stadig krymper dem, samtidig som skadefellingstillatelsene sitter løst hos Statsforvalteren selv i rovviltprioriterte områder og selv uten faktiske skader.

Konfliktøkning på grunn av rovviltnemndenes forvaltning

Samlet øker dette konfliktnivået i rovviltrelatert tematikk og svekker tilliten til forvaltningen generelt og rovviltnemndene spesielt. Det er heller ikke i tråd med rovviltnemndenes mandat som er å verne truede rovviltarter og styrke dem til levedyktige bestander i tråd med Naturmangfoldloven.

Vi ser en dreining av retorikken, og tøyning og kreative tolkninger av lovverket. Vi ser for eksempel at rovviltnemndene, antakelig intendert, sløyfer ordet MINST i passusen om at det skal være MINST 3 helnorske ynglinger (fx Rovdata).

Bestandsmålet er i alle land et minstemål, kun i Norge praktiseres dette nå som et maksimumsmål, til tross for at dette ikke var intensjonen. En ser også at retorikken manipulativt dreier mot dette; rovviltet skal forvaltes ned mot bestandsmålet, heter det nå.

Dette er presumptivt en villet og overveid dreining i den hensikt å utrydde rovvilt i Norge, men under vær av å være tro mot et rovviltforlik som ble forhastet banket gjennom i Stortinget i 2011, en dag med få representanter til stede og som sågar ikke er forankret i fagkunnskap om populasjonsgenetikk og økologi.

Med dette som bakgrunnsteppe vil ARV hevde at drap på 14 ulver utenfor ulvesonen i vinter og 18 inne i sonen er klar feil lovanvendelse, dessuten også moralsk forkastelig. Ulv er som kjent kritisk truet på rødlista og svært plaget med innavl. I tillegg til overbeskatning gjennom

troféjakt og skadefellinger, foregår det krypskyting av truet rovvilt hvor det ikke legges ned nok ressurser til å avdekke og straffeforfølge gjerningspersonene.

ARV provoserer opplyst hva rovviltneemndene bygger påstanden om at dette uttaket ikke truer bestandens overlevelse i Norge på. Rovdyrmotstandere pleier å hevde at vi ikke har et selvstendig ansvar for å ha rovdyr i Norge og at ulv ikke er truet globalt sett. Høyesterett legger til grunn Bernkonvensjonen hvor det fremkommer at vi har et selvstendig ansvar og at i det ulv har status som kritisk truet i Norge, så innebærer det at arten er på randen til utryddelse i Norge. Vi vil gjerne se hvilken faglig dokumentasjon rovviltneemndene bygger denne påstanden på. Vedtaket anføres basert på feil premisser og dette må motbevises.

Et hvert drap på enkeltindivider av denne arten skal være begrunnet i strenge unntaksvilkår hjemlet i Bernkonvensjonen og Naturmangfoldloven. Det skal dreie seg om alvorlig skade på bufe, for eksempel, og vi snakker da om skadefelling, ikke troféjakt, som det dreier seg om her.

Det er også svært moralsk betenkelig at norske myndigheter lar troféjegere gjennomføre drapene på en kritisk truet art. Det settes ut flaggliner som innhegner villlevende dyr i strid med Viltloven, det jages over dager, ulv blir utsatt for enormt stress og lidelse før de skytes. Det forekommer skadeskytinger, det legges ut ulovlig åte for å lokke til seg ulv, ulv jages inn i jaktområder osv. Kort sagt en inhuman, uetisk jakt på et kritisk truet dyr.

Ulv som art er blitt demonisert og forfulgt i mange år. Det verserer seiglivede myter om at ulven er utsatt, at de er farlige, at det er hybrider og at det er langt flere av dem enn det ulvetelleren tilsier. Forskere fra Uppsala universitet og NTNU i Trondheim konkluderer uavhengig av hverandre at vi har en svært ren ulv, uten innslag av hund, men som stammer fra finsk-russiske ulver (Smeds et al., 2019; Flagstad, NINA, 2003). Disse uriktige og demoniserende påstandene er altså kun myter uten faktisk begrunnelse. Dagens forvaltning bidrar til dette feilaktige og demoniserte bildet, noe som også er svært betenkelig sett hen til forvaltningens ansvar for konfliktdemping.

Det overrapporteres om skadeomfanget; for eksempel tamrein tatt av rovvilt.

Reindriftsnæringa oppgir dødfødsler og aborter som rovdyrtap, ifølge forsker Torkil Tveraa i NINA (NRK, 2010). Det lønner seg for norske saue- og tamreineiere å påberope rovviltskader for å få erstatninger. For en sau levert til slakteriet fikk bonden 800 kroner i 2007. For en sau tatt av ulven fikk han det dobbelte (DN; 2007). I 2010 påsto reineiere at rovvilt hadde tatt 47.424 rein i Finnmark. Det ble påvist at 542 rein var tapt til rovvilt, bare for å nevne noen eksempler. I løpet av de siste 30 årene har ca 3,5 millioner sauer omkommet i norsk utmark, uten rovviltets bistand. Det er politiske incentiver for å opprettholde en ulønnsom næring og rovydyra, villrein og naturen ofres. Ulven gir mer penger enn slakteren (Dagens Næringsliv, 2007). Sau og geit sysselsetter kun 10 000 årsverk (Agrianalyse, NSG). Sau og villrein prioriteres overalt. Tidligere rovviltprioriterte områder omdefineres til beiteområder, selv i deres naturlige utbredelsesområder. Ca 2 millioner sauer beslaglegger 45 % av 90 % utmark, og 265 000 tamrein beslaglegger 40 %. Selv i ulvesonen blir ulv slaktet ned.

Ulv er den arten av rovvilt som tar færrest tamdyr. I fjor (2022) ble det påvist at ulv hadde tatt 685 sauer. Det vil si, 685 sauer ble erstattet som tapt til ulv, men hver sau som dokumenteres tatt av ulv blir ganget opp med 16, slik at det reelle antallet tapt til ulv var i 2022: 42 sauer. Likevel blir den fremstilt som blodtørstig, den lusker og herjer og forårsaker blodbad. I år vil

nok dette tallet være noe høyere. Dette må være en villet politikk; all den tid forvaltningen er klar over at utskyting av stabile familiegrupper resulterer i streifere med predasjonsmønster som kan gi større beitedyr tap. I år er det særlig to individer som har tatt en del sauer. Disse er presumptivt sluppet gjennom områder der utskutte familier tidligere utgjorde en buffer mot slike innvandrere. Dessuten vil gjenlevende, relativt usosialiserte, unge individer være nødt til å sørge for egen mattilgang med lette ofre, som sauer. Dersom ulv får jakte i flokk har de større mulighet til å nedlegge større byttedyr som elg. Men til tross for at dette tør være kjent for rovviltneemndene, så velger en altså likevel å skyte ut stabile familiegrupper og skape 'problemindivider med stort skadeomfang på tamdyr. Hvorfor?

Skadefellingstillatelser blir gitt på ulver som kun er fanget på viltkamera og hvor der ikke foreligger skader. Det er ikke slik at ulv ikke får befinne seg eller sågar yngle utenfor sonen; det står i lovteksten at ynglende ulv utenfor sonen skal telle med i bestandstillingen. Likevel skytes en ulv så fort den observeres utenfor sonen. Hvorfor?

Rovviltneemndene bidrar med sine vedtak til å opprettholde og sementere omfattende artsrasisme med tilhørende fordommer og antipatier mot en kritisk truet art. Dette må være i strid med rovviltneemndenes mandat som skal være å stimulere til konfliktdeмпing og ivaretagelse av den todelte målsettingen. Dette mandatet innebærer ikke bare å tilfredsstille beitedyreierne, men også det store gross av nordmenn som ønsker rovvilt i vår natur. I dag hører rovviltneemndene bare på det ene øret.

Vi befinner oss midt i en naturkrise med et enormt naturtap og reduksjon av artsmangfoldet. Kun 4 % av verdens pattedyr er nå ville dyr. Vi utrydder arter i et urovekkende tempo. Interessene til jegerforeninger, grunneiere og kjøttprodusenter får konsekvent forrang over de ville dyrenes interesser. Dette er kjernen i naturkrisen (Guterres, 2019).

Norges utrydningspolitikk mot de truede rovdyrene er slik i strid med FNs naturpanels oppfordring til å gi økt beskyttelse til alle truede arter. Det er også i strid med COP 15 – naturavtalen fra desember 2022.

Vedtaket gir oppsummert følgende lovbrudd:

Naturmangfoldloven

Brudd på Naturmangfoldloven § 1 - bærekraftig bruk og vern av naturen:

Dagens rovviltforvaltning er ikke bærekraftig generelt og dette vedtaket er heller ikke i tråd med bærekraftig vern av ulv.

Brudd på Nml § 5 - mål om at artene og deres genetiske mangfold ivaretas og forekommer i sine naturlige utbredelsesområder i levedyktige bestander:

ulv beskyttes ikke inne i ulvesonen hvor den skal ha ekstra vern og forrang.

Brudd på Naturmangfoldloven § 8 - krav til kunnskapsgrunnlaget:

her er kunnskapsgrunnlaget på plass, men det hensynstas ikke; man vet at ulv er kritisk truet, men ignorerer det og agerer kontrært.

Når det gjelder genetisk betydning er Rafjelletreviret ikke så veldig innavlet i norsk målestokk med en koeffisient på 0,15. Ledertispa er et F2-individ etter Galven. Her er det kun to kjente individer. Dette tar ikke rovviltneemndene hensyn til.

I Fjornshöjden- grenserrevir var det yngling i 2022. De har en høy innavlskoeffisient på 0,387. Rømskog-grenserevir er et nytt revirmarkerende par etter at familien som hadde tilhold her ble skutt ut på jakt i 2022. Her er det moderat innavlsgrad med koeffisient på 0,2. Hunnen er et F2 individ etter Galven. Dette er ikke hensyntatt av rovviltnemndene. Lederhannen i det utskutte reviret var også et F2 individ. Hensynet til reduksjon av innavl ble heller ikke ivaretatt av rovviltnemndene her.

Norge har forpliktet seg til særlig ivaretagelse av de finksrussiske genetisk viktige immigrantene fra øst. Norge har drept 14 av 15 genetisk viktige individer siden 2016 (SSB; Rovdata). Norges dramatisk lavt satte bestandsmål hviler på et premiss om innvandring av viktig genetisk ulv hvert 5. år (pr ulvegenerasjon). Dette premisset er ikke oppfylt og følgelig må bestandsantallet økes vesentlig. Virkemiddel vil eksempelvis være innførsel av ulv og selvfølgelig å unnlate å drepe de ulvene vi har. Klimaminister Barth Eide uttalte selv den 20.04.2023 i møte med ARV at manglende genetisk tilførsel av ulv måtte søkes kompensert ved å øke bestanden. Vi provoserer opplyst hvilke tiltak forvaltningen har gjort/gjør for å øke ulvebestanden i Norge.

Brudd på Nml § 9 – føre-var-prinsippet må tre i kraft da ulvebestanden er kritisk truet og sterkt innavlet. Det er ignorert.

Brudd på Nml §10 – en vurdering av den samlede belastningen på økosystemet og hensynet til ulv som apexpredators nøkkelrolle i økosystemet er ikke foretatt.

Rovviltforskriften

Brudd på Rovviltforskriften § 1 – sikre en bærekraftig forvaltning av fredet, truet rovvilt. Denne voldsomme utskytingen av en bestand på et titalls ulver pt (50-60), som vi har sett de senere årene, er helt forkastelig.

Grunnloven

Brudd på Grunnloven § 112 – alle har rett til et miljø som sikrer helsen...hvor produksjonsevnen og mangfoldet bevares....vern for kommende generasjoner ved at naturressursene skal forvaltes på en allsidig og langsiktig måte.

For våre barn og barnebarn vil rovvilt i skogene være en saga blott, historien gjentar seg, rovdyra er blitt funksjonelt utryddet fra Norge på midten av 1800-tallet. Da visste man ikke bedre. Det gjør vi nå.

Bernkonvensjonen

Brudd på Artikkel 2: ”**De Kontraherende Parter skal treffe de nødvendige tiltak for å opprettholde bestandene av vill flora og fauna** eller å tilpasse dem til et nivå som særlig svarer til de økologiske, vitenskapelige og kulturelle krav, tatt i betraktning de økonomiske og rekreasjonsmessige krav og behovene til underarter, varieteter eller typer som lokalt er i fare.”

(Høyesterett har lagt til grunn at Norge er folkerettslig bundet til å sikre ulvens overlevelse i norsk natur, med henvisning til konvensjonens artikkel 2 jf. HR-2021-662-A avsnitt 67-69.

Brudd på Bernkonvensjonen artikkel 6 – Norge er forpliktet til å etablere et legislativt og administrativt system som sikrer særlig beskyttelse av artene på appendix ii – strictly protected fauna species. **Det er forbudt med overlegg å drepe individer av disse artene.**

Brudd på Bernkonvensjonens artikkel 9 – unntaksvilkår om alvorlig skade (akutt, pågående, alvorlig, omfattende). Troféjakt er klart i strid med dette vilkåret.

(Nml. § 18 er utformet med sikte på å gjennomføre Bernkonvensjonen artikkel 9 nr. 1)

Viltloven

Brudd på Viltloven § 19 – human jakt.

Det er ikke humant å jakte på fredet truet rovvilt. Jegerne hegner inn ulven med flaggliner og jager den over tid til den blir utmattet, utsultet, atskilt fra sin familie og må gi tapt for jegerens kuler. Det foregår skadeskytinger og enormt stress og andre lidelser som blir påført ulv under jakt.

Dyrevelferdsloven

Brudd på Dyrevelferdsloven § 3: Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdi de har for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger.

Naturavtalen (Kunming-Montreal rammeverket) COP15

-mål 4 i Naturavtalen, som særlig omhandler trusler mot truede arter.

Brudd på mål 4: Sikre umiddelbare forvaltningstiltak for å stanse menneskeskapt utryddelse av kjente truede arter og gjenoppbygge og bevare arter, særlig truede arter, for å redusere utryddelsesrisikoen betydelig og opprettholde og restaurere det genetiske mangfoldet innenfor og mellom populasjoner av naturlig hjemmehørende, ville og domestiserte arter for å opprettholde deres tilpasningspotensial, blant annet ved in situ og ex situ bevaring og ved bærekraftig forvaltningspraksis, og å forvalte samhandlingen mellom mennesker og villlevende dyr på en effektiv måte med sikte på å minimere konflikt mellom mennesker og dyr og fremme sameksistens.

ARV begjærer vedtaket ugyldiggjort.

For Aktivt Rovdyrvern,

Ida Skjerden og Hege O'Wiidt
sekretær styremedlem

Vedlegg 1

<https://acrobat.adobe.com/link/review?uri=urn:aaid:scds:US:e364d3fe-bdc1-3754-a469-8766e5fe2c80>

Vedlegg 2

<https://www.mdpi.com/1999-4915/13/10/2062/htm>

Til Rovviltnemndene region 4 og 5

Kopi: Miljødirektoratet, Klima – og miljødepartementet

28. september 2023

Klage på vedtak om lisensfellingskvote på ulv innenfor ulvesonen i region 4 og 5

Vi viser til vedtak datert 20.09.2023 om kvote og område for lisensfelling av ulv innenfor sonen i region 4 og 5. Rovviltnemndene henviser til rovviltforskriften § 10 og hjemler sitt vedtak i naturmangfoldloven § 18 første ledd bokstav b) og c). Rovviltnemndenes flertall mener at utbredelsen av arten ulv er for stor i Norge og at befolkningen er så hardt belastet av arten at det må skytes og utraderes 3 ulveflokker innenfor ulvesonen hvor terskelen skal være høy for å skyte ulv.

Vedtaket tar ikke hensyn til forutsetningene for å kunne benytte rovviltforskriften § 10, da alle andre tiltak skal være prøvd ut først. I tillegg strider vedtaket med naturmangfoldloven §§ 5,6,8,9 og 10. Det tas ikke hensyn til artens naturlige utbredelse, unngå langvarig skade på naturmangfoldet, kunnskapsgrunnlaget, føre-var-prinsippet og den samlede belastningen på arten over tid. Alle de siste årene har rovviltnemndene økt kvoten som er anbefalt fra fagorganet Statsforvalteren og den faglige innstillingen som ligger til grunn. Rovviltnemndene foretar sine vedtak basert på egne meninger, tro og følelser, og det er langt unna et kunnskapsbasert vedtak slik naturmangfoldloven krever.

Kritisk truet

Ulven er kategorisert som kritisk truet med nær mulighet for å kunne bli utryddet fra norsk natur. Dette vedtaket tar ikke hensyn til det langsiktige

arbeidet for å bevare ulven som art i levedyktige bestander i sine naturlige leveområder. Det foreligger mye kunnskap om ulven som art og det som truer den her til lands. Dette velger rovviltnemndene å se helt bort ifra. Hvilken kunnskap nemndene mener å besitte som overgår Statsforvalteren og andre fagorganers er uvisst. Det kommer ikke frem i vedtaket.

Ulven som art i Norge er hardt rammet av innavl siden det er få nye individer som får krysse grensen og få avkom uten akutt fare for å bli skutt. Dette er ikke tilstrekkelig vurdert i vedtaket.

I Norge er det i tillegg avdekket omfattende risiko for at ulver blir skutt og drept under ulovlig jakt. Det utgjør en ekstra fare for feil og unøyaktig forvaltning, siden individer og spesielt lederdyr forsvinner uten en naturlig forklaring. Det gjør forvaltningen enda mer uforutsigbar og må tas hensyn til i alle fellingsvedtak som gjelder ulv. Det er ikke gjort i dette vedtaket.

Bestandens utvikling

Bestandssituasjonen i Norge viser at det vinteren 2022-2023 kun ble registrert 43-44 ulver som kun holdt til innenfor Norges grenser. Antallet er kraftig redusert fra foregående overvåkingsperiode. I tillegg ble det registrert 46-48 ulver som lever i grenserevir på begge sider av riksgrensen mot Sverige. Vedtaket som foreligger nå tar ingen hensyn eller diskuterer den nedadgående kurven for bestanden, noe som utgjør en reell fare for bestanden som lever i Norge.

I tillegg til at det totale antallet har gått ned, ligger nå Norge kun på et minimumsantall av helnorske ynglinger med tre årlige ungekull av ulv. Det har ikke vært dokumentert så få helnorske ynglinger siden 2014/2015 sesongen. Alle bestandstall og kurver viser nå at det på ingen måte er rom for å skyte en eneste ulvefamilie innenfor ulvesonen i Norge.

Vedtaket til rovviltnemndene forholder seg heller ikke til oppdaterte kunnskapsbaserte tall. Bestandsrapportene dokumenterer alt av materiale og spor de finner i løpet av sesongen 2022/2023. Det vil si at også døde rovdyr dokumenteres og framsettes som dokumenterte individ. Men når fellingsvedtak gjøres, må døde dyr trekkes fra for å få reelle, oppdaterte tall.

Dette er ikke rovviltnemndene bevisst på og opererer derfor med gamle ikke-opdaterte tall for bestandsstatus.

De konkrete flokkene som nemnda ønsker å felle

Det er vedtatt at de 3 revirene Rafjellet, Rømskog og Fjornshöjden skal felles. Det gis ingen konkrete beskrivelser av hvorfor disse ulvene må felles, kun at nemndene ønsker å opprettholde en «aktiv forvaltning» og «begrense konfliktnivået». Nemndene viser til at naturmangfoldlovens § 18 c legger til grunn at distriktspolitiske hensyn, herunder hensyn til beitenæringen, annen næringsvirksomhet, jakt, lokalbefolkningens trygghet og psykososiale forhold samt hensyn til konfliktdemping og tillit til forvaltningen, er hensyn som skal vektlegges ved fastsetting av uttak av ulv innenfor ulvesonen. Dette er hensyn som *kan* vektlegges hvis Stortingets vedtatte bestandsmål er nådd. Nå er vi i en situasjon der vi ikke er over bestandsmålet når det gjelder ulv. I overvåkingssesongen 2022-2023 ble det påvist valpekull kun i tre helnorske revir (<https://rovdatab.no/Ulv/Bestandsstatus.aspx>). Det er derfor ikke lovlig grunnlag for å felle ulver innenfor den norske ulvesonen.

Nå som svenskene har sagt at de ikke ønsker å ta ut disse grenserevirene på svensk side, så er det i tillegg svært problematisk at vedtaket opprettholdes på norsk side. Det vil være stor risiko for å felle foreldreindivider, mens valpene lever videre.

Befolknings belastning og synspunkt

Det argumenteres ut ifra subjektive innfallsvinkler i vedtaket om at tilstedeværelse av ulven er uønsket innenfor områdene til de tre aktuelle ulverevirene. FVR kan ikke se at det er gjennomført noen som helst slags forskning, spørreundersøkelse eller innhenting av data som tilsier at dette er slutninger som rovviltnemndene kan ta. De siste forskningsrapportene på tilstedeværelse av ulv sier at det flertall ønsker eller godtar at det lever ulv i skogene. Selv om det er enkelte grupperinger som roper høyest og lager mest bråk, er det fortsatt slik at det er nemndenes oppgave å høre begge sider av saken. Det «stille» flertallet er for at ulven skal få leve i sine naturlige utbredelsesområder.

Det kan ikke være slik at jaktinteresser på elg skal avgjøre hvilke arter som skal få lov til å leve i skogen. I tillegg er en rekke andre innfallsvinkler kraftig underkommunisert i vedtaket. Dette er blant annet:

- Tilstedeværelse av ulv er til fordel for en frisk og sunn hjorteviltstamme.
- Tilstedeværelse av ulv vil kunne regulere bestanden av villsvin.
- Stabile ulvflokker er med på å forhindre flere streifulver i områder, som er de som flest ganger forårsaker større tap av beitedyr.

Flertallet i rovviltnemndene har sett seg blinde på interessene til et lite mindretall. Et slikt alvorlig vedtak kan ikke baseres på subjektive meninger til et fåtall av mennesker, men må være kunnskaps- og faktabasert.

Gjennomføring av lisensjakt

Det har de senere årene vært en rekke alvorlige brudd på dyrevelferd og etiske vurderinger ved gjennomføring av lisensjakt på ulv. Det har også vært flere episoder med skadeskyting og skyteepisoder som har vært til fare for andre jegere og forbigående. Det er økt fare for skadeskyting av rovvilt, da forskning viser at risikovurderingene blir lavere når jeger som ønsker å skyte rovdyr får muligheten. Vi skrev en bekymringsmelding for jakten på ulv innenfor ulvesonen forrige sesong som ble sendt KLD 16.2.2023. Vi har fortsatt ikke fått svar på vår henvendelse.

FVR mener at lisensjakt på ulv ikke kan gjennomføres av vanlige jegere med lisens. Vanlige jegere er tydelig ikke egnet til å verken vurdere risiko eller god jaktetikk når det handler om rovdyr. Her bør Statsforvalteren og Miljødirektoratet gripe inn med tiltak. Situasjonen slik den er i dag er totalt uforsvarlig.

Konklusjon

Vedtaket strider med en rekke lover i naturmangfoldloven som nevnt i innledningsavsnittet. Bestandssituasjonen tilsier at det på ingen måte kan felles ulvefamilier innenfor ulvesonen. Bestanden er på vei ned og antall helnorske ulvekull er på et minimum. Det tas altfor lite hensyn til innavlsgrad og ulovlig jakt. Rovviltnemndene gjør vurderinger kun baserte på subjektive meninger,

følelser og et inntrykk de tydelig har fått fra et fåtall av mennesker i områdene. Vedtaket er på ingen måte kunnskapsbasert slik som loven krever. Vedtaket er lovstridig og må oppheves.

På vegne av de stemmeløse i norsk natur,

Alette Sandvik, daglig leder, as@fvr.no

Ingvild Elise Ihle, rådgiver, ii@fvr.no

Handwritten signature of Alette Sandvik in black ink.Handwritten signature of Ingvild Elise Ihle in blue ink.

Oslo, 11.10. 2023

Til Rovviltnemnd 4 og 5 (sfovpost@statsforvalteren.no, sfinpost@statsforvalteren.no)

Kopi: (post@miljodir.no; Postmottak@kld.dep.no)

Klage på vedtak om lisensjakt på ulv i ulvesona i region 4 og 5. Nei til jakt i ulvesona i 2024!

Naturvernforbundet viser til nemnd 4 og 5 sitt vedtak i Fellessak 4/23 «Fastsetting av kvote og område for lisensfelling av ulv innenfor ulvesonen i 2024».

Møtet ble avholdt 18.09. og vi ble varslet gjennom «Varsel om vedtak i Miljøvedtaksregisteret 20.09. Naturvernforbundet har klagerett på vedtaket og klagen er framsatt innenfor tidsfristen.

Rovviltnemnd 4 og 5 vedtok på møtet å skyte tre stabile familiegrupper innenfor ulvesona. Til sammen utgjør dette inntil 18 ulver innenfor ulvesona. Formålet er å skyte alle ulvene i det helnorske reviret Rafjellet samt i de to grenserevirene Rømskog og Fjornshöjden.

Naturvernforbundet klager på vedtaket på bakgrunn av nedenforstående argumentasjon. Vi mener at det ikke er grunnlag for ulvejakt i ulvesona i 2024.

Vi ber om at vedtaket endres og at det ikke åpnes for ulvejakt i ulvesona i 2024.

Ulven er en kritiske truet art i Norge (CR, Rødlista 2021) og freda av Kongen i statsråd.

Ulvesona er opprettet for å gi ulven i Norge et areal der ulven skal få leve og forvaltes på en økologisk og bærekraftig måte, slik Stortinget har vedtatt. Naturvernforbundet mener det derfor ikke må åpnes for å skyte stabile, forutsigbare ulvefamilier inne i ulvesona i 2024. Disse dyra er særlig viktige for å bevare noen individer av en kritisk truet art i Norge.

Naturvernforbundet mener det ikke finnes faglig eller juridisk grunnlag for skyting av stabile ulvefamilier innenfor ulvesona. Vi mener vedtaket er brudd på naturmangfoldloven, særlig §§ 4-10 og Bernkonvensjonens forpliktelser. Vedtaket er også i direkte konflikt med Stortingsforlikene om rovdyr, blant annet i forhold til det todelte målet siden det kun er argumentene til samfunnsinteresser som er negative til ulv som vektlegges i vedtaket og den vedtatte bestandsmålsettingen.

Nemndene inkluderer igjen skutte familiegrupper og døde ulver i sitt bestandsgrunnlag. Naturvernforbundet mener dette er helt feil og at kjent bestand i realiteten er betydelig mindre enn det nemndene legger til grunn. Bestandstall inkluderer ulvene som er kjent drept siste registreringsperiode (rovdata, 01.06. 2023). Tre grenserevir ble skutt og ødelagt sist vinter. Dermed er netto antall ynglinger 4,5 i registreringsperioden. Til sammen 26 døde ulver, 13 i

Norge og 13 i Sverige og antall netto ulver er jf statusrapport 11.05. 2023 på 63-66 ulver når både grensedyr og helnorske ulver er tatt med. Dette er en nedgang på 29-30 ulver (31% nedgang) sammenliknet med status forrige registreringsperiode, vinteren 2021-2022. Bestandssituasjonen er derfor langt svakere enn det nemndene har lagt til grunn. Naturvernforbundet mener det er lite kunnskapsbasert å benytte brutto bestandstall og at feil faktagrunnlag dermed legges til grunn for vurderinger av kvotevedtaket.

Nemnda hevder i sitt vedtak at kvoten «ikke er til hinder for å nå bestandsmålet i 2024. Naturvernforbundet mener dette verken er synliggjort eller sannsynliggjort av nemndene siden vedtaket strekker seg mye lenger enn sekretariatets faglige anbefalinger uten oppdaterte vurderinger. Dermed er ikke kvoten og konsekvenser av vedtaket faglig godt nok vurdert. Dette anser Naturvernforbundet som betydelige feil når man vedtar storstilet utskyting av en kritisk truet art.

Det er i tillegg vedtatt store kvoter for skyting av ulv utenfor ulvesonen og til sammen kan en svært høy andel ulv skytes i Norge innenfor jaktperiodene 01.12. 2022. til 31.05. 2023. Bare i region 4 og 5 er det vedtatt at inntil 32 ulver kan skytes. Dette er et svært høyt antall og begrunnelsene er ikke faglig holdbare. Vedtaket om felling innenfor ulvesona utgjør langt flere ulver enn det sekretariatet la til grunn. Nemndene har ikke gjort noen faglig begrunnelse for konsekvenser for ulvebestandene når de vedtok en mye større kvote. Dette er svært uansvarlig forvaltning og helt uakseptabelt sett fra et biofaglig og juridisk ståsted. Naturvernforbundet påpeker at denne totale samlede belastningen IKKE er tilfredsstillende faglig vurdert i vedtaket, jf. § 9 og § 18 andre ledd i naturmangfoldloven. Dermed kan det heller ikke hevdes at andre deler av §§ 4 -12 er ivaretatt i vedtaket. Dermed er det heller ikke faglig holdbarhet i påstanden om at kvoten «ikke er til hinder for å nå bestandsmålet i 2024.» Vedtaket er dermed i strid med naturmangfoldloven.

Vi påpeker også at det fra møte mellom norske og svenske forvaltningsmyndigheter den 7. september 2023 konkluderes blant annet med at det ikke er aktuelt for svenske myndigheter å åpne for lisensfelling av grenserevir. Dermed kan man i gitt situasjon risikere at enkeltdyr i flokkene skytes slik at man ender opp med splittede flokker. Dette er mange uheldige sider ved oppsplitting av flokker. I tillegg sies det i konklusjonen fra dette møtet at «Länsstyrelsen kommer med en skriftlig tilbakemelding til rovviltnemndene snarlig. Denne tilbakemeldingen vil følge med i videre prosess på norsk side». Vi kan ikke se at denne skriftlige tilbakemeldingen ligger ved saksdokumentene for endelig vedtak. Dialog med svenske myndigheter og konklusjoner knyttet til skyting av grenseflokker nevnes ikke i vedtaket. I Sverige, som har mye mer ulv og mange flere familiegrupper enn Norge, er det vedtatt skyting av seks familier og inntil 36 ulver, d.v.s. omtrent samme individkvote som i Norge på tross av nesten sju ganger så stor bestand.

Den kritiske genetiske situasjonen som ulvebestanden befinner seg i er ikke godt nok ivaretatt i vedtaket. Vi minner om at det ikke bare er dyr med spesielt verdifulle gener som er viktige for å forbedre den genetiske situasjonen. Også det totale antall dyr i en bestand er en kritisk og viktig faktor for å forsterke den genetiske variasjonen i en bestand. Høye jaktkvoter og stor prosentvis avskyting i en svært liten bestand er derfor i seg selv en betydelig negativ faktor.

Vi påpeker også at antall hunder som er drept av ulv i *hele* Norge siden 2016 er 39, jf sekretariatets innstilling (s. 19). Sekretariatet påpeker at skadeomfang og skadepotensiale på hund er begrenset forutsatt at det ikke jaktes med løshund, og at det ikke er revir som peker

seg ut som spesielt problematiske med tanke på skader på hunder. Når nemndene i sin begrunnelse for å skyte ulvene i revirene Rømskog og Fjornshöjden hevder at 49 hunder er drept siste 7 år så er dette ikke korrekt. «Hund tatt av ulv-argumentene» er også krisemaksimering og i strid med sekretariatets vurderinger. Dette virker som et forsøk på å framstille utfordringer i ulvesonen feilaktige og ikke i tråd med kunnskapsgrunnlaget.

Bakgrunn:

Naturvernforbundet viser til naturmangfoldloven og minner om at rovviltforvaltningen skal gjøres på et kunnskapsbasert grunnlag og i tråd med andre aktsomhetsparagrafer. Innenfor kunnskapsgrunnlaget ligger både naturmangfoldlovens generelle føringer, Bernkonvensjonens forpliktelser, bevaringsforpliktelser ifht CBD, aktsomhetsprinsippene §§ 4-12 i naturmangfoldloven, oppdaterte bestandsdata og biologiske/økologiske fakta og vurderinger. Bestandsutvikling både i Norge og i den totale sør-skandinaviske bestanden må legges til grunn, underlegges bedre faglig vurdering, også opp mot langsiktige bevaringspolitiske mål samt naturmangfoldloven. Vi finner det oppsiktsvekkende at nemndene ikke vektlegger viktige bevaringsprinsipper når de på en biologisk og kunnskapsbasert måte skal forvalte en kritisk truet og fredet art i norsk natur. Nemndene fokuserer nesten kun på bestandsmålet og næringsinteresser/§18 c. I tillegg legger de døde dyr og skutte familiegrupper til grunn for sine bestandsvurderinger, noe som faglig må påpekes at er helt fei. Klima- og miljødepartementet (KLD) har ved flere anledninger påpekt at det ikke er bare bestandsmålet som skal vektlegges eller være avgjørende. Den todelte målsettingen som Stortingsforliket har fastsatt i 2004 og den entydige føring om at rovdyra skal forvaltes på en økologisk og bærekraftig måte blir ikke fulgt opp på en faglig og juridisk tilfredsstillende måte for ulvens del. Dermed oppfattes nemndenes vedtak å være i strid med naturmangfoldlovens §§ 4-12.

Bernkonvensjonen sier entydig at skyting av truede arter skal være aller siste utvei når alle andre tiltak er forsøkt. Dette følger ikke Norge opp gjennom dette vedtak om å skyte vilkårlige ulver som ikke har gjort skade eller har en dokumentert unormal adferd. Alle ulvene oppfører seg som normal ulv. At enkeltdyr kan svinge innom veier eller kulturlandskap er vel kjent og helt normal adferd, og det er ikke til å unngå at enkeltdyr noen gnager kommer ganske nær bebyggelse. Slik er naturen uten at det er noe unormalt ved slik adferd. Det er heller ikke unormalt at ulv spiser elg, og mange steder i ulvesonen er det allerede for mye elg som utgjør en trussel mot biologisk mangfold, slik at om ulven har en liten begrensende effekt på elg så vil det være gunstig for biologisk mangfold i ulvesonen.

Naturvernforbundet vil understreke at Bernkonvensjonen har en rekke viktige forutsetninger, og omhandler mange flere arter enn den freda og kritisk trua arten ulv. Norge som nasjon har ratifisert den og forpliktet seg til å følge opp konvensjonen. Det er svært mange arter i Norge som skal forvaltes i tråd med Bernkonvensjonen, ikke bare ulv! Derfor er Bernkonvensjonen en svært viktig konvensjon som sammen med Naturmangfoldloven skal bevare vårt fantastiske og mest trua arts mangfold.

Konvensjonen har som mål å sørge for bevaring av ville dyr og planter og deres naturlige leveområder, i tillegg til å fremme europeisk samarbeid over landegrensene innen disse temaene. Mange arter og leveområder er truet i Europa. For å sikre at disse ikke går tapt, skal Bernkonvensjonen sikre at det tas spesielle hensyn til dem. Konvensjonen legger til grunn at hvert enkelt partsland har ansvar for å sikre levedyktige ville bestander av de artene som omfattes av liste II. Gjennom et pan-europeisk samarbeid blir det i økende grad utarbeidet handlingsplaner for utvalgte arter. Naturvernforbundet mener det er uakseptabelt å bruke

ulveforvaltningen til å vanne ut verdien av Bernkonvensjonen. Naturvernforbundet understreker at begge rovdyrforlikene på Stortinget (2004 og 2011) legger Bernkonvensjonen og norsk lovverk som overordna grunnlag for forvaltning av våre fire store rovdyr. Når forvaltningen leter etter smutthull til støtte for massiv lisensjakt på ulv, til og med vedtak om å skyte familiegruppe som vi deler med Sverige, så frykter vi at det kan sette en farlig presedens for hundrevis av andre arter i Norge som dekkes av konvensjonen.

Krypskyting er i liten grad vurdert som kritisk faktor. Krypskyting og andre ulovlige metoder for å drepe ulv står trolig for mye av dødeligheten for ulv viser forskning. Mange lederdyr i våre ulveflokker har forsvunnet på uforklarlig vis og en rekke personer er dømt de siste årene for krypskyting av ulv i Norge. Det er ingen tvil om at det foregår krypskyting av ulv i deler av Norge og årlig registreres krypskyting eller forsøk på dette på alle de fire store rovdirene og kongeørn. Her er det også store mørketall og krypskyting er vanskelig å avsløre. Dette er forhold som forvansker forvaltning og for ulv er krypskyting er en alvorlig trussel mot bestanden. Samtidig har det vært flere rettssaker de siste årene der det er avsagt strenge straffer til personer som er dømt for krypskyting av ulv, noe som med all tydelighet dokumenterer at krypskyting er en faktor. Naturvernforbundet hadde forventet at rovdyrnemndene inkluderte og tatt forvaltningsmessig høyde for krypskyting når de skal gjøre sine vurderinger i forvaltningen av rovdyr. Det betyr reduserte jaktkvoter. Dette har nemndene også denne gangen unnlatt å gjøre, noe som i betydelig grad øker usikkerheten for ulvebestanden og dermed er kunnskapsgrunnlaget (naturmangfoldloven § 8). Samlet belastning på bestanden (nml § 10) er på et faglig grunnlag tilnærmet umulig å vurdere. Derfor er det også merkelig, og en forvaltningsfeil, at nml § 9 om føre-var ikke vurderes. Disse følgefeilene gjør også at langsiktig overlevelse (nml § 5, forvaltningsmål) ikke følges opp på en faglig og juridisk tilfredsstillende måte.

Konklusjon:

Naturvernforbundet anser på bakgrunn av dette at det ikke finnes faglig eller juridisk grunnlag for skyting av stabile ulvefamilier innenfor ulvesona. Den norske delbestanden går nedover og antall individer er redusert med 31 % siden foregående år.

Vi anser vedtaket som konfliktdrivende og faglig uforsvarlig. Vi mener vedtaket er brudd på naturmangfoldloven og Bernkonvensjonens forpliktelser om bevaring av en kritisk truet art. Vedtaket er også i direkte konflikt med Stortingsforlikene om rovdyr, blant annet i forhold til det todelte målet og at, sitat: «rovdyra skal forvaltes på en økologisk og bærekraftig måte».

Vi finner ingen viltfaglig eller biologisk begrunnelse som tilsier at jaktkvote på ulv innenfor ulvesona er forsvarlig i forhold til bevaringsansvaret vi har for en kritisk truet art (CR). Kvoten er ikke i samsvar med moderne naturforvaltningsprinsipper og møter ikke målet om langsiktig bevaring av ulven i norsk natur. Ulvebestandens genetiske utfordringer med hensyn på innavlsgrad vurderes ikke på en faglig tilfredsstillende måte.

Vår klage er basert på faktisk kunnskapsstatus, bestandsutvikling, bestandens genetikk, vurderinger av biologiske og økologiske forhold, juridiske forhold etter naturmangfoldloven samt ansvar og forpliktelser knyttet til internasjonale konvensjoner for bevaring av biologisk mangfold og trua arter.

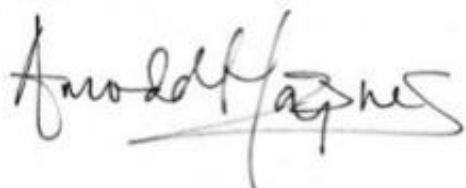
Naturvernforbundet mener at nemndenes behandling og vedtak er en meget god søknad for å avskaffe nemndene. Nemndene forholder seg ikke til Bernkonvensjonen, det foreligger klare brudd på naturmangfoldloven §§ 4-12 og det er brudd på Stortingets rovdyrforlik fra 2004.

Nemndene forholder seg heller ikke til faktisk levende bestand, men inkluderer skutte familiegrupper og døde ulver i sitt beslutningsgrunnlag. Manglende biologiske og økologiske vurdering av konsekvenser for bestanden og dokumentasjon av eventuell ny kunnskap som skal ligge til grunn for vedtaket er ikke gitt. Dette er et klart brudd med naturmangfoldloven, rovviltforskriften og nemndenes mandat.

Vi ber med dette om at Naturvernforbundets klage tas til følge og at det ikke åpnes for lisensjakt på ulv inne i ulvesona vinteren 2024.

Mvh

Naturvernforbundet, Naturvernforbundet i Innlandet, Naturvernforbundet i Oslo og Akershus og Naturvernforbundet i Østfold.

Arnodd Håpnes
Fagrådgiver naturmangfold
Fagleder Naturvernforbundet

Ole Midthun /s/
leder
NNV Innlandet

Nikolai Norman /s/
leder
NNV Oslo og Akershus

Håkon Borch /s/
leder
NNV Østfold

Til:

Klima- og miljødepartementet
postmottak@kld.dep.no

11.10.2023

Sendt til:

Rovviltnemndene i region 4 og 5
Statsforvalteren i Innlandet
sfinpost@statsforvalteren.no

**KLAGE PÅ VEDTAK OM KVOTE OG OMRÅDE FOR
LISENSFELLING AV ULV INNENFOR ULVESONEN
I 2024**

av 20.09.2023

NOAH - for dyrs rettigheter (NOAH) påklager med dette vedtak om kvote og område for lisensfelling av ulv innenfor ulvesonen i 2024 av rovviltnemndene i region 4 og 5, datert 20. september 2023. Rovviltnemndene har vedtatt kvote for lisensfelling av **18 ulver med formål å skyte alle ulvene i grenserevirene Rømskog og Fjornshöjden, i tillegg til det helnorske Rafjellet-reviret.**

NOAH ber Klima- og miljødepartementet om at rovviltnemndas vedtak om lisensfelling av hele tre ulvefamilier innenfor ulvesonen erklæres ugyldig / omgjøres slik at det ikke tillates noe lisensfelling denne vinteren av følgende grunner:

1) rovviltnemndene mangler myndighet til å fatte vedtak om lisensfelling av ulv siden ulvebestanden i region 4 og 5 ikke er over bestandsmålet, men ligger på bestandsmålet på seks ynglinger. Etter NOAHs oppfatning betyr det at ulvebestanden må ligge minst på 7 ynglinger for at rovviltnemnda skal ha myndighet til å fatte vedtak om lisensfelling av ulv, jf. rovviltforskriften § 7 første ledd og § 4. Dette gjør at vedtaket er ugyldig.

2) vedtaket er i strid med naturmangfoldloven og Bernkonvensjonen. Begrunnelsen for lisensfelling av de tre ulvefamiliene er basert kun på generelle forhold. Det er ikke redegjort for noen konkrete forhold eller påvist konkret hvordan de utvalgte ulvefamiliene påvirker offentlige interesser negativt; iallfall er det ikke påvist hvordan de nevnte ulvefamiliene påvirker slike interesser utover det som vanligvis kan forventes i ulvesonen. I lys av at ulvebestanden ligger på bestandsmålet og er ikke over det «med forholdsvis god margin», må de private og offentlige interessene nevnt i vedtaket vike for vernehensynet. I tillegg finnes det andre løsninger enn lisensfelling, og påstanden om at lisensfelling virker konfliktdepnende har ikke noe forankring i kunnskapsgrunnlaget; tvert imot - forskningen viser at lisensfelling ikke har konfliktdepnende effekt.¹ Rovviltnemndenes begrunnelse for lisensfelling av revirene Rømskog og Fjornshöjden er manglende; uttrykk som «omfattende angrep fra ulv», «betydelig belastning over tid» og «en stor inngripen i folks hverdag» kan ikke utgjøre en begrunnelse for et forvaltningsvedtak som tillater en omfattende jakt på en kritisk truet art i naturkrisens tid.

3) Norge står midt i naturkrisen og det å legge avgjørende vekt på hensynet om å holde bestanden av en truet art på et politisk bestemt bestandsmål er uverdlig, kunnskapsløst og meget uansvarlig. I tillegg er rovviltnemndenes vedtak enda et skritt mot å skyve nesten hele ansvaret for å sikre levedyktighet av den sør-skandinaviske ulvebestanden over på Sverige.

NOAH vil minne om at ulven er kritisk truet på norsk rødliste og sterkt truet på svensk rødliste. FN erklærte i 2019 krise for naturen og de ville dyrene.² I 2020 forpliktet Norges politiske ledelse seg sammen med mange andre land over hele verden å stanse tap av naturmangfold innen 2030.³ Norske myndigheter har satt et

¹ «En studie om licensjaktens effekt på attityder till varg, vargförvaltning och förtroende för förvaltande myndigheter», S. Dressel, G. Ericsson, S. Lindgren & C. Sandström, NV-2504 (rapporten sendt til NOAH av Naturvårdsverket 24.03.23).

² <https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2019/05/nature-decline-unprecedented-report/>

³ <https://www.leaderspledgefornature.org/>. Se også <https://www.nrk.no/norge/norge-har-forpliktet-seg-til-a-reversere-tap-av-naturmangfoldet-1.15180194>

nasjonalt mål om at ingen arter skal utryddes⁴ og har forpliktet seg til «å redusere utryddelsesrisikoen betydelig, samt å opprettholde og gjenopprette det genetiske mangfoldet» i ville bestander for å oppretholde deres tilpasningspotensiale, ved å signere Naturavtalen i desember 2022.⁵ Det er absurd at midt i en naturkrise, velger rovviltneemndene å skyte nesten halvparten av bestanden av den kritisk truede ulven i Norge, innenfor en snever sone hvor disse dyrene skal ha høy beskyttelse, stikk i strid med Naturavtalen. Miljøministeren har uttalt at «naturkrisen er like alvorlig som klimakrisen», «vår tids største utfordring» som «endrer rammebetingelsen for alt liv» - men samtidig har rovviltneemndene fattet et ubegrunnet vedtak om å skyte en kritisk truet nøkkelart i en vernesone. Regjeringens målsetninger og fine ord om ivaretagelse av naturen, skal være gjeldende også for landets egne utrydningstruede nøkkelarter.

Ulvebestanden i Norge er kritisk truet, hvilket betyr at det er ekstremt høy risiko for at den dør ut i Norge. Den er også sterkt truet i Sverige. Bestanden er en av de mest innavlede i verden og mangler genetisk variasjon. Det forekommer omfattende ulovlig jakt på ulv i Norge. For de aller fleste nordmenn er dette en helt uforståelig og uakseptabel forvaltning. Myndighetene fortsetter å påstå at ulvens status som kritisk truet på norsk rødlista ikke er relevant for vurdering av ulvens overlevelse. Men en slik politisk motivert fornektelse av ulvens status kan ikke avvise det faktum at ulven fortsatt står på rødlista både i Norge og Sverige. En forsvarlig forvaltning ville dermed avvente med en så omfattende og ikke minst meget konfliktskapende avskyting av ulv som ikke har noe annet mål enn å holde bestanden på et bestemt (kritisk truet) nivå.

Rovviltneemndenes forslag om å skyte til sammen tre ulveflokker innenfor ulvesonen er en latterliggjøring av den offentlige myndighet som er blitt betrodd dem etter loven. Man kan ikke ta seriøst et forslag om å drepe nesten halvparten av ulvebestanden i Norge. NOAH mener at det er helt uakseptabelt at det er vedtatt lisensfelling av Rømskogsreviret som grenser til de genetisk viktige ulvene i Settenreviret. Under lisensfelling i 2021 og 2022 var det skutt «feil» ulver fra andre revir. Dette viser at det forekommer stor risiko for feilskyting. Rovviltneemndene vil at genetisk verdifulle individer i Setten-reviret merkes med GPS-sendere før oppstart av uttak av ulv i Rømskog-reviret. Det er meget inngripende for dyr å bli fanget og bedøvet og det er alltid en risiko for at dyret ikke vil overleve. Et slikt stort inngrep vil bryte med forbud mot fangst og forstyrrelse av individer av truede arter oppført i Vedlegg II av Bernkonvensjonen, jf. Bernkonvensjonen artikkel 6, og må ha hjemmel etter Bernkonvensjonens artikkel 9. NOAH kan ikke se at et ønske om å bli kvitt et naborevir for å holde bestanden nede på et politisk bestemt nivå, kan begrunne unntak fra det strenge vernet av ulv etter artikkel 9 i Bernkonvensjonen.

Ved å vedta hele tre ulveflokker i sonen skutt, fremstår vedtaket som polariserende tautrekking for å oppnå minst én til to flokker i sonen skutt - og dermed videreføre praksisen om skyting av ulv innenfor ulvesonen. NOAH vil ikke se på det som noe «kompromiss» å tillate noen flokker i sonen skutt. Vi ser på det som politisk dragkamp for å normalisere skyting i ulvesonen. Det vil føre til ytterligere polarisering av situasjonen, samt en uforutsigbar forvaltning uten tillit i store deler av befolkningen. NOAH mener dermed at rovviltneemndene har grovt misbrukt sin rolle som forvaltningsmyndighet.

NOAH mener at vilkårene for lisensfelling av tre ulvefamilier (18 ulver) innenfor ulvesonen ikke er oppfylt, jf. naturmangfoldloven (nml.) § 18 og Bernkonvensjonen artikler 6 og 9 og at rovviltneemndenes vedtak bør omgjøres slik at det ikke tillates lisensfelling av ulv innenfor ulvesonen i 2024.

⁴ <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/naturmangfold/>

⁵ <https://www.cbd.int/doc/c/e6d3/cd1d/daf663719a03902a9b116c34/cop-15-l-25-en.pdf>

1. Vedtaket oppfyller ikke vilkåret om at lisensfelling ikke vil true bestandens overlevelse

1.1. Det må foretas en vurdering av om felling truer den norske ulvebestandens overlevelse utover oppnåelse av bestandsmålet

NOAH mener at det ikke er seriøst at sekretariatet under dette vilkåret kun vurderer at bestanden etter neste yngling fortsatt vil oppfylle det nasjonalt fastsatte bestandsmålet, og at felling ikke truer den sør-skandinaviske bestandens overlevelse. Det må i tillegg foretas en vurdering av hvorvidt felling truer den norske bestandens overlevelse utover bestandsmålet. Det er dermed ikke mulig å basere vedtaket om lisensfelling av ulv på konklusjonen om at vilkåret om bestandens overlevelse er oppfylt så lenge Norge sikrer at bestandsmålet av 4-6 ynglinger på norsk territorium opprettholdes.

Ulvebestanden i Norge i 2022-2023 er på 66-68 ulver som er betydelig lavere enn i 2021-2022. Skandinavisk ulvebestand har en økt risiko for å dø ut på grunn av genetiske forhold. Ulven er kategorisert som kritisk truet i Norge og som sterkt truet etter ny Rödlisting 2020 i Sverige (oppgradert fra å være sårbar etter Rödlisting 2015). Det er dermed ufattelig at det i det hele tatt vurderes å drepe ulveflokker i ulvesonen som er ment å være det området hvor ulven skal være prioritert og hvor den skal være strengt beskyttet, jf. Bernkonvensjonen artikkel 4 og 6 og nml. §§ 5, 6 og 15.

NOAH vil først påpeke en feil i sekretariatets saksframlegg. Sekretariatet skriver at norsk bestandsmål på 4-6 ynglinger (omregnet til rundt 40-60 individer) er det antallet ulv i Norge som svensk forvaltning legger til grunn i sine vurderinger knyttet til «gymsam bevarandestatus». Dette gir et feil bilde av at svenske myndigheter har foretatt en vurdering av den skandinaviske ulvebestanden som omfatter den norske delbestanden. Svenske myndigheter har aldri bestilt en slik vurdering, heller ikke har forskerne gjort den vurderingen. Det finnes ikke noen vitenskapelig vurdering av hva som kunne utgjøre en levedyktig norsk ulvebestand.⁶ NOAH påpeker videre at det ikke finnes noen avtale mellom Sverige og Norge om felles forvaltning av ulv i Skandinavia som fastsetter at Norge kun er forpliktet til å sikre at det finnes 40-60 ulver i Norge (4-6 ynglinger i året).

EU-domstolen har kommet til i den såkalte Tapiola-saken at det ikke er mulig for en EØS-medlemsstat å påberope seg bestander av truede arter som finnes i naboland som ikke er EØS-medlemsstat.⁷ Hvis Sverige er rettslig forhindret fra å påberope seg ulvebestanden som finnes i Norge, oppstår det spørsmål om på hvilket grunnlag norske myndigheter baserer sin vurdering av dette vilkåret om bestandens overlevelse på ulvebestanden som finnes i Sverige. Ved å legge til grunn den hele skandinaviske ulvebestanden ved vurdering av vilkåret om bestandens overlevelse, har norske myndigheter skapt en absurd situasjon hvor vilkåret alltid vil være oppfylt så lenge Sverige er bundet av Habitatdirektivet med den følge at ulvebestanden i Sverige må ha gunstig bevaringsstatus.

1.2. Genetisk tilstand av den skandinaviske ulvebestanden tåler ikke lisensfelling av hele familiegupper

SKANDULV viser i sin rapport til Naturvårdsverkets femårig plan för genetisk förstärkning 2016-2020 hvor det er lagt til grunn:⁸ «Eftersom ett genflöde inte skett under mer än sju år före 2016 kommer det under fem vargenerationer under det närmaste århundradet att behövas minst två reproduktioner mellan nya invandrade vargar, som inte är nära besläktade med varandra, och skandinaviska vargar. I nuläget, med årets reproduktion i Tunturireviret, har det skett en sådan.»

Det er i tillegg en forutsetning om at «Årsungarnas överlevnad till reproduktiv ålder är minst lika bra som de skandinaviska valparna».⁹

⁶ Det å basere vurderingen om vilkåret «ikke truer bestandens overlevelse» på en utredning som kun nevner det norske bestandsmålet er ikke seriøs forvaltning. Stortinget vedtok bestandsmålet i 2004 som et politisk mål uten noen forankring i biologisk utredning.

⁷ C-674/17, avsn. 60. Case C-674/17, Luonnonsuojeluyhdistys Tapiola, <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-674/17> (10. oktober 2019).

⁸ Naturvårdsverket. 2016. Femårig plan för genetisk förstärkning 2016 - 2020. Rapport från Naturvårdsverket, NV-02544-15. 21 s.

⁹ Ibid.

NOAH mener at det ikke er mulig å konkludere fra det som er skrevet i saksfremlegget at femårs-regelen er oppfylt. Dette betyr at den riktige konklusjonen bør dermed være at lisensfelling av ulv innenfor sonen ikke bør tillates pga. den genetiske tilstanden av den skandinaviske ulvebestanden. NOAH vil påpeke at forvaltningsorgan har utrednings- og informasjonsplikt etter forvaltningsloven § 17 første ledd, og som følge skal forvaltningsorganet påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Rovwiltnemndene har ikke opplyst en av de mest vesentlige aspektene ved vurdering av vilkåret om bestandens overlevelse. Vedtaket lider dermed av grov saksbehandlingsfeil.

NOAH påpeker at innavlskoeffisienten økte fra 0,23 til 0,24 i 2021/2022 og er på samme nivå også i 2022/2023. Som man har sett fra tidligere er sannsynligheten for at innvandrede ulver reproducerer seg med suksess slik at deres avkom i sin tur bidrar i bestanden, ganske lav. Det er dermed klart at det ikke finnes grunnlag for å påstå at man er i rute med 5-års regelen. Bestanden bør dermed være mye større for at den skal overleve. Ifølge svenske myndigheter kan en økt bestandsstørrelse minske disse risikoene i en viss grad¹⁰. Det er skrevet i St. Meld. 21 (2015-2016) «Ulv i norsk natur» på side 73: «Naturvårdsverket viser til at dersom det ikke er innvandring og reproduksjon av nye immigranter (og derav ingen genetisk utveksling) med skandinaviske ulver må den skandinaviske ulvepopulasjonen bestå av minst 1700 ulver for å kunne anses å ha gunstig bevaringsstatus.»

Ifølge forsker Linda Laikre ved Stockholm Universitet må den skandinaviske ulvebestanden ha i utgangspunktet 2000 ulver for å «oppretholde og gjenopprette det genetiske mangfoldet» og «for å oppretholde deres tilpasningspotensiale», slik statene har forpliktet seg til i Naturavtalen.

Den direkte effekten av den høye innavlsgraden er at skandinaviske ulver har mindre valper og disse overlever i mindre grad. Øystein Flagstad har uttalt følgende:¹¹ «Det vi ser er at foreldrepar som er sterkt innavlede får færre unger. En mindre andel av ungene vokser opp. Det nære slektskapet ser ut til å påvirke overlevelse hos valper og reproduksjon hos voksne ulver.»

Ifølge føre-var prinsippet må man ta hensyn til denne kunnskapen. NOAH mener dermed at ulvebestanden som er så innavlet som den skandinaviske ulvebestanden er og som ikke har fått inn nye gener i bestanden de siste 15 årene, ikke kan bedømmes å ha «gunstig bevaringsstatus».

NOAH mener at dette er enda et aspekt som tyder på at det er grunnlag til å være føre-var i vurdering av hvorvidt vilkåret om bestandens overlevelse er oppfylt, og ikke tillate lisensfelling av ulv innenfor ulvesonen. Etter forvaltningsloven § 17 første ledd skal forvaltningsorganet påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Sekretariatets vurdering unnlater å ta hensyn til noen svært viktige elementer som har ført til at vedtaket lider av grov saksbehandlingsfeil.

1.3. Ulovlig jakt

Skogen og Krange henviser til skandinavisk ulveforskning som «har beregnet at så mye som halvparten (51 %) av dødsfallene i den skandinaviske ulvepopulasjonen skyldes ulovlig jakt» og at «det gjør illegal jakt til den aller viktigste dødsårsaken hos ulv ...».¹²

NOAH henviser videre til den nyeste forskningen om illegal jakt hvor det omtales at den såkalte «cryptic poaching» er nedvurdert eller helt ignorert av myndighetene, men at den kan utgjøre en stor del av illegal jakt og ha vesentlige påvirkninger på bestandene av ulv:¹³ «Traditional time-to-event models in wildlife science discard or censor data from marked animals that disappeared (no collar or carcass recovered) as uninformative.

¹⁰ Ibid.

¹¹ <https://forskning.no/rovdyr-ny/ekstrem-innavl-hos-norske-og-svenske-ulver/306558>. Se også Kardos, M., Åkesson, M., Fountain, T., Flagstad, Ø., Liberg, O., Olason, P., ... & Ellegren, H. (2018). Genomic consequences of intensive inbreeding in an isolated wolf population. *Nature ecology & evolution*, 2(1), 124-131.

¹² Krange, O. Skogen, K. 2019. Ulovlig jakt på store rovdyr. Holdninger i befolkningen, lokalsamfunn og blant jegere. NINA Rapport 1663. Norsk institutt for naturforskning.

¹³ Santiago-Ávila, F. J., Chappell, R. J., & Treves, A. (2020). Liberalizing the killing of endangered wolves was associated with more disappearances of collared individuals in Wisconsin, USA. *Scientific reports*, 10(1), 1-14.

This approach fails to account for the high certainty attached to rates of legal causes of death compared to the low certainty about rates of other causes that are not well reported, including the least documented form termed cryptic poaching. Instead, the assumption that individuals that are lost-to-monitoring suffer from similar hazards and endpoints as monitored individuals, or survive through migration or dispersal, produce systematic biases. These biases may underestimate mortality and its anthropogenic component (...)»

NOAH mener at dette er enda et aspekt som tyder på at det er grunnlag til å være føre-var i vurdering av hvorvidt vilkåret om bestandens overlevelse er oppfylt, og ikke tillate lisensfelling av ulv innenfor ulvesonen. Etter forvaltningsloven § 17 første ledd skal forvaltningsorganet påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Sekretariatets vurdering unnlater å legge noe vekt på dette aspektet og vedtaket lider dermed av grov saksbehandlingsfeil.

1.4. Andre viktige momenter

NOAH vil understreke at vurdering av vilkåret om bestandens overlevelse ikke kan være en ren matematisk beregning. Det er nettopp stabile flokker som i særlig grad bør spares fra dreping siden det ikke er mulig å bygge opp en levedyktig ulvebestand kun basert på «genetisk viktige» individer. Ulven er et sosialt dyr, noe som betyr at bestanden er levedyktig når de sosiale strukturene i bestanden er sterke. Å skyte hele ulveflokker er direkte kontraproduktivt for ivaretagelse av langsiktig levedyktighet og genetisk mangfold i ulvebestanden.

Ulver er høyt sosiale og intelligente dyr, noe som betyr at ulveflokkens stabilitet er viktig for å lære avkom til å jage sine naturlige byttedyr i skogen og holde seg unna menneskelige infrastruktur. Vedvarende skyting av ulveflokker fører til sosiale og fysiologiske endringer som ikke er positive når målet er å ha en levedyktig ulvebestand og en ulvebestand med minst mulig konflikt - dette understrekes av forskning:¹⁴

«(...) the higher progesterone we detected in female tundra-taiga wolves compared with forest wolves is consistent with increased reproductive activity because of social disruption as well as established numeric responses of wolves to high mortality rates (...) Hunting can also decrease pack size, which results in altered predation patterns, increased time spent defending kill sites from scavengers and may lead to increased conflict with humans and livestock (...) The potential physiological effects of substantial, human-caused mortality suggest that hunting could be causing changes in reproductive structure and breeding strategy, as well as imposing chronic stress. Though increased reproduction might be viewed as a positive response of wolves to population reductions, the implications on lifetime reproductive output and generational survival of offspring as compared with undisturbed populations are unknown. However, a predicted outcome of such population disturbances is the loss of genetic diversity that can lead to a decrease in individual fitness and evolutionary potential, as well as an increased risk of population extinction (Frankham, D. & A. 2002; Leonard, Vila & Wayne 2005). Indeed, elevated stress and reproductive hormones in hair or feathers have been associated negatively with fitness (Koren et al. 2011) and proxies of fitness (Macbeth et al. 2012; Bryan et al. 2013b). Moreover, chronic stress may have evolutionary consequences for wolf populations via epigenetic, intergenerational changes (McGowan & Szyf 2010; Cao-Lei et al. 2014).»

NOAH mener at negative effekter fra skyting av ulveflokker er et viktig aspekt som tyder på at det er grunnlag til å være føre-var i vurdering av hvorvidt vilkåret om bestandens overlevelse er oppfylt. Dette taler også for at det ikke bør tillates lisensfelling av ulv innenfor ulvesonen. Etter forvaltningsloven § 17 første ledd skal forvaltningsorganet påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Vedtaket unnlater å vurdere de negative effektene. Dette har ført til at vedtaket lider av grov saksbehandlingsfeil.

1.5. Konklusjon

NOAH mener at rovviltnemndenes vurdering av at lisensfelling av ulvefamilier innenfor ulvesonen ikke vil true bestandens overlevelse er feil. I tillegg lider den delen av vedtaket av flere grove saksbehandlingsfeil. Disse feilene har virket bestemmende i vedtakets innhold og vedtaket er dermed ulovlig, jf. forvaltningsloven §§ 17 og 41.

¹⁴ Bryan, H. M., Smits, J. E., Koren, L., Paquet, P. C., Wynne-Edwards, K. E., & Musiani, M. (2015). Heavily hunted wolves have higher stress and reproductive steroids than wolves with lower hunting pressure. *Functional Ecology*, 29(3), 347-356.

2. Det finnes ikke noen materielt grunnlag for lisensfelling etter nml. § 18 første ledd bokstav c

2.1. Vernehensynet må fortsatt veie tungt selv om bestandsmålet er oppnådd

Rettslig sett er det ikke tilstrekkelig å legge vekt på generelle påståtte ulemper fra tilstedeværelse av ulv innenfor ulvesonen for at den høye terskelen til lisensfelling innenfor ulvesonen vil være oppfylt. Generelle påstander om at det er belastende å leve i et område hvor det forekommer ulv og hvor det er politisk vedtatt at det skal være ulv, kan ikke begrunne unntak etter nml. § 18 første ledd bokstav c. I det motsatte tilfellet vil det bety at det alltid skal være grunnlag for unntak etter nml. § 18 når bestandsmålet for ulv er oppnådd og at det faktisk aldri finnes noen andre løsninger. Dette bryter vilkårene for unntak i loven. Det faktum at bestandsmålet er oppnådd, kan ikke automatisk føre til at det høyere beskyttelsesnivået av ulv innenfor ulvesonen fjernes. I det tilfellet vil ulvesonen faktisk været opphevet.

2.2. Det er ikke påvist noen tilstrekkelig tungtveiende grunner for lisensfelling av de utvalgte revirene

Det er dermed kun de spesielle belastningene knyttet til konkrete ulverevir som kan gå inn i den konkrete vurderingen av unntaksbestemmelsen. Heller ikke kan antallet dyr eller stabilitet i reviret i seg selv begrunne uttak. De vurderingene som er gjort av sekretariatet og rovviltnemndene handler kort sagt om at det finnes ulv i ulvesonen. Det er feil rettsanvendelse når man begrunner lisensfelling av revir med den generelle samfunnskonflikten forbundet med ulv.

I vedtaket ser man at rovviltnemndene begrunner lisensfelling i ulvesonen med «belastningene» ved at ulv i det hele tatt eksisterer «over bestandsmålet». I praksis betyr det at ulv i ulvesonen skytes fordi de er ulver og lever i ulvesonen. Sekretariatets innstilling ift. ulvflokken Rafjellet og rovviltnemndenes «begrunnelse» ift. grenseflokkene redegjør kun for de generelle ulempene fra tilstedeværelse av ulv i de nevnte revirene som beitenæring, jegermiljøet og noen deler av lokalbefolkningen opplever. Det er ikke vist at det er noe spesielt med disse ulvefamiliene som gjør at de er mer konfliktfylte enn andre. Sekretariatet antar i stedet at det er konflikter knyttet til beitebruk, samt jakt som fritidsaktivitet og næringsvei, i større eller mindre grad gjeldende innenfor alle revirene.

Sekretariatet bemerker i flere steder i sin innstilling at felling av revirer innenfor ulvesonen ikke vil være en varig løsning ettersom man må forvente både forekomst av streifende individer og nye reviretableringer forholdsvis raskt i samme område. Den «vedvarende belastningen» har tydeligvis ikke noe med de konkrete revirene eller de spesielle omstendighetene rundt revirenes tilstedeværelse å gjøre, men med det faktum at det er opprettet en ulvesone hvor det skal være forekomst av ulv på permanent basis. For øvrig - hvis fjerning av ulv i de utvalgte revirene ikke er en løsning siden det snart vandrer inn nye ulv, bør det ikke igangsettes noen lisensfelling.

Det å beholde stabile ulveflokker bør på alle kanter være foretrukket, særlig av dem som er opptatt av forutsigbarhet og konfliktdemping - det er ulv fra stabile ulveflokker som har mest forutsigbar områdebruk, mens det tar tid inntil innvandrede streifulver tilvenner seg i et område. En annen studie har kommet til at selv om skyting av hele ulveflokker reduserer størrelsen av bestanden, kan den sosiale forstyrrelsen som oppstår som følge av uttak av reproduktive individer føre til en økning i antallet flokker i området.¹⁵ Sekretariatene har påpekt at det er registrert 85 skader på sau forårsaket av ulv innenfor ulvesonen i 2023 (10.08.23) og at dette peker seg ut som et høyt skadeomfang sammenlignet med tidligere år. En omfattende skyting av ulveflokker innenfor ulvesonen siden 2017 har hatt sin effekt og her kan man se konsekvenser av en kunnskapsløs forvaltning.

NOAH vil rette kritikk mot det at rovviltnemndene har unnlatt å vurdere at stabile ulveflokker har en mer forutsigbar områdebruk, og ved å skyte stabile flokker kan man gjøre situasjonen «verre» i forhold til vandring av ulver. Som kjent har ulver som nylig har kommet i et område mindre forutsigbar områdebruk og adferd enn ulveflokker som har vært etablert der i lengre tid.¹⁶

¹⁵ Fernández-Gil, A., Naves, J., Ordiz, A., Quevedo, M., Revilla, E., & Delibes, M. (2016). Conflict misleads large carnivore management and conservation: brown bears and wolves in Spain. *PLoS ONE*, 11(3), e0151541.

¹⁶ Suutarinen, J., & Kojola, I. (2017). Poaching regulates the legally hunted wolf population in Finland. *Biological Conservation*, 215, 11-18.

En hypotese om at lisensfelling har konfliktdepende effekt er bare det – en hypotese som ikke er forankret i kunnskap. NOAH henviser her til en studie gjennomført i Sverige av Dressel et al. og hvor forskerne har kommet til at lisensjakt ikke har hatt noe konfliktdepingeffekt og heller ikke økt tillit til rovviltforvaltning: «Syftet med den här studien var att testa sambandet mellan licensjakt på varg och människors attityder, mer specifikt deras acceptans av varg- och vargförvaltning och deras förtroende för förvaltande myndigheter. I den kvantitativa delen av studien kunde vi inte hitta en tydlig effekt av licensjakten på allmänhetens attityder till varg, dess förvaltning eller tillit till förvaltande myndigheter. Som den detaljerade redovisningen visade upptäckte vi för vissa frågor i vissa län signifikanta förändringar - men genomgående med små effektstorlekar. Dessutom varierade även förändringens riktning (mer eller mindre positiva eller mer negativa attityder) mellan länen. I vissa aspekter observerades till och med förändringar i kontrollänen. Liknande utfall såg vi inom våra analyser på kommunnivå, där varken kommuner där jakten ägde rum eller kommuner utan jakt, inom de fyra länen som genomfört licensjakt (Värmland, Gävleborg, Örebro och Västmanland) visade starka förändringar. Utifrån detta konstaterar vi att licensjakten inte haft någon meningsfull effekt på allmänhetens attityder till varg.»¹⁷

Å basere et vedtak om omfattende lisensfelling av ulv på en hypotese er ikke forsvarlig forvaltning og er i strid med naturmangfoldlovens § 8.

Både sekretariatene og rovviltnemndene har stilt likhetstegn mellom på den ene siden at bestandsmålet er nådd, og på den andre siden at ulvestammen er så belastende at det er nødvendig med uttak, uten å påvise konkrete og særskilte belastninger forbundet med de konkrete ulverevirene. Det er heller ikke redegjort hva man oppnår med skyting av ulveflokkene. Rovviltnemndene har dermed ikke påvist noen tilstrekkelig tungtveiende grunner som kan gi grunnlag til unntak fra det strenge vernet av ulv etter nml. § 18 første ledd bokstav c.

2.3. Vedtaket mangler en vurdering av mulige negative effekter av lisensfelling av ulv på holdninger til ulv, konfliktdeping og tillit til rovdyrforvaltning

NOAH mener at det fremstår klart at rovviltnemndene i sine vurderinger har lagt hovedvekt på det faktum at bestandsmålet for ulv er oppnådd - noe som ikke kan være grunnlag for å ty til unntaksbestemmelsen. NOAH mener at rovviltnemndene med en slik tilnærming har skapt mer konflikt i rovviltforvaltning og muligens også økt risiko for ulovlig jakt på ulv i Norge. Samtidig har rovviltnemndene ikke vurdert mulige negative effekter av sine vedtak - når man baserer valg av ulveflokker som kan felles, på det faktum at det har vært ulver over lang tid i et område, gir man et signal om at ulvebestandens tilstedeværelse og størrelse i seg selv er problematisk og bør reduseres.

NOAH hevder at skyting av ulv innenfor ulvesonen pga. at bestandsmålet er oppnådd, setter konflikten i enda steilere spor. Det gir også en forventning i noen deler av samfunnet om at ulver skal skytes pga. ulvens blotte tilstedeværelse. NOAH henviser til forskning publisert i 2020 hvor forskerne konkluderte med at ulovlig jakt på ulver økte etter at myndigheter ga større adgang til legal jakt på den truede ulvebestanden.¹⁸ Santiago-Avila og al. viste i sin forskning at selv om avdekkede tilfeller av krypskyting gikk ned i noen grad etter at legal jakt på ulv var innført, var den nedgangen veid opp av en enda større økning (11-34%) i risiko og tilfeller av forsvinning av ulv. Santiago-Avila og al. kaller dette «*facilitated poaching*» som innebærer følgende: «*would-be poachers respond to the policy changes as a signal to increase their activities, possibly associated with cognitive processes relating to values (e.g., lower value of wolves in the eyes of would-be poachers), social norms (e.g., greater acceptability of poaching, or less enforcement against poaching), or perceived control (e.g., would-be poachers perceive themselves helping authorities to kill wolves). This hypothesis is supported by four quantitative surveys of residents of Wisconsin from 2001 to 2013 and two qualitative focus groups from 2011 to 2012, which revealed increased inclinations to poach after Wisconsin wolf policies liberalized killing (...)*»

¹⁷ «En studie om lisensjaktens effekt på attityder till varg, vargförvaltning och förtroende för förvaltande myndigheter», S. Dressel, G. Ericsson, S. Lindgren & C. Sandström, NV-2504 (rapporten sendt til NOAH av Naturvårdsverket 24.03.23).

¹⁸ Santiago-Ávila, F. J., Chappell, R. J., & Treves, A. (2020). Liberalizing the killing of endangered wolves was associated with more disappearances of collared individuals in Wisconsin, USA. *Scientific reports*, 10(1), 1-14.

Med andre ord kan potensielle krypskyttere tolke slike endringer i ulveforvaltning slik at beskyttelse av truet ulv har lavere verdi for myndighetene som følge av en politikk hvor myndigheter tillater skyting med begrunnelser som antyder at ulvebestanden er for stor (til tross for truet status). Disse resultatene fra forskning bør tas på alvor og være en vekker for norske politikere som fortsetter å påstå at det er «for mange ulv» i Norge.

NOAH er også kjent med resultater av undersøkelsene fra 2017 og 2018 om sammenheng mellom ulovlig jakt og økning i ulvebestand som ble gjennomført i Finland.¹⁹ Ifølge disse undersøkelsene gikk sannsynligheten for ulovlig jakt ned etter at myndighetene tillot jakt på ulv, men samtidig økte sannsynligheten for ulovlig jakt i takt med økning i antall gitte tillatelser for felling av ulv. Forskerne forklarte dette med en tallmessig nedgang i antall ulver som var utsatt for risiko for krypskyting, siden disse ulvene ble skutt under lovlig jakt før de kunne bli jaktet ulovlig. Grunnen til nedgang i krypskyting var dermed ikke økt toleranse for ulv, men ganske enkelt at det fantes færre ulver som kunne bli gjenstand for potensiell ulovlig jakt.

NOAH mener at denne nye kunnskapen bør tas med ved klagebehandling og må være et av flere grunnlag til å ikke tillate lisensfelling av ulv innenfor ulvesonen. Det er viktig at departementet vurderer hvilket budskap dreping av ulveflokker for å holde bestanden «nede på bestandsmålet» eller å tømme revirer for ulv siden det har forekommet ulv der «for lenge», sender til allmennheten generelt og spesielt til disse delene av samfunnet som i utgangspunktet støtter eller ser positivt på ulovlig jakt. Ifølge studien gjennomført av NINA og publisert i 2019 finner 8 prosent av befolkning i Norge at det er fullstendig akseptabelt å skyte ulv ulovlig, og meningen var også delt av 7 prosent i jegerutvalget og 12 prosent i lokalsamfunnsutvalget.²⁰ 16% uttrykker en klar aksept for ulovlig jakt. Krange og Skogen påpeker at et ikke ubetydelig mindretall ikke er helt avvisende til at det å skyte ulv ulovlig noen ganger kan være akseptabelt. NOAH mener disse svært urovekkende resultatene kan ses i lys av de siste års forvaltning og politiske debatt, som gjennomgående har fokusert på at tilstedeværelse av ulv er et «problem», og sett bort i fra andre løsninger på konflikt som medfører økt toleranse for ulv.

Etter forvaltningsloven § 17 første ledd skal forvaltningsorganet påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Så lenge en viktig del av kunnskapsgrunnlaget er utelatt fra interesseavveining under nml. § 18 første ledd bokstav c, er denne plikten i forvaltningsloven § 17 brutt. NOAH mener dermed at vedtaket lider av grov saksbehandlingsfeil.

2.4. Vedtaket mangler vurdering av interessene til de delene av samfunnet som er positive til ulv

NOAH mener at rovviltnemndene burde ha tatt hensyn til interessene som ser positivt på tilstedeværelse av ulv ved vurdering av materielt grunnlag til felling under nml. § 18 første ledd bokstav c. Siden vedtaket mangler en vurdering av både biologiske, samfunns- og næringsmessige fordeler av å ha (stabile) ulveflokker i området, lider vedtaket av grov saksbehandlingsfeil.

NOAH oppfatter det som meget provoserende at sekretariatene legger til grunn at «et uttak av Rafjellet-reviret til en viss grad ivareta interessene på begge sider i konflikten» fordi bestanden forvaltes mot den øvre delen av bestandsmålet. Dette fremstår for NOAH som at sekretariatene er svært uvitende om hva konflikten i ulveforvaltning og i de konkrete områdene handler om, og hvordan myndighetene selv bidrar til å øke konfliktnivået.

NOAH reagerer på at det ikke legges vekt på NINAs forskning over flere år, som viser at også i områdene med ulv er et stort flertall positive til ulv. Forskningen viser at den største gruppen i disse områdene er de som liker ulven godt (ca. 36%), mens de som misliker ulven sterkt utgjør et klart mindretall (ca. 13%). Hele 60% uttrykker at de liker ulv. I stedet for å legge slik forskning til grunn, skaper nemndene et inntrykk av at

¹⁹ Suutarinen, J., & Kojola, I. (2017). Poaching regulates the legally hunted wolf population in Finland. *Biological Conservation*, 215, 11-18. Suutarinen, J., & Kojola, I. (2018). One way or another: predictors of wolf poaching in a legally harvested wolf population. *Animal Conservation*, 21(5), 414-422.

²⁰ Krange, O. Skogen, K. 2019. Ulovlig jakt på store rovdyr. Holdninger i befolkningen, lokalsamfunn og blant jegere. NINA Rapport 1663. Norsk institutt for naturforskning.

oppfatningen av «belastning» er sterke. Vi ser videre at enkelthistorier fremheves som en form for «bevis» på dette narrativet i politisk offentlig debatt.

Vi vil i den anledning gjøre oppmerksom på at NOAH selv samler slike «historier» for å vise frem både de positive opplevelsene med ulv, og ikke minst belastningen som ulvejakt medfører. Den helt reelle belastningen som mange føler ved at kritisk truet ulv jaktes, er ikke hensyntatt i vedtaket. NOAH har vedlagt noen foreløpige utdrag fra positive opplevelser med ulv fra mennesker som bor i ulvesonen, som ledd i denne undersøkelsen.

Etter forvaltningsloven § 17 første ledd skal forvaltningsorganet påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Vedtaket unnlater å vurdere de positive effektene av å ha ulv i områdene. Det er heller ikke vist at hensynet til begge sider i konflikten er ivaretatt. Vedtaket lider dermed av grov saksbehandlingsfeil.

2.5. Konklusjon

NOAH mener at rovviltnemndenes vurdering av ulike hensyn under det materielle grunnlaget til felling - «offentlige interesser av vesentlig betydning» - ikke har vist at dette vilkåret er oppfylt. I tillegg lider den delen av vedtaket av flere grove saksbehandlingsfeil. Disse feilene har virket bestemmende i vedtakets innhold og vedtaket er dermed ugyldig, jf. forvaltningsloven §§ 17 og 41.

3. Vilkaeret om at det ikke foreligger andre tilfredsstillende løsninger, er ikke oppfylt

Sekretariatet bemerker flere steder i sin innstilling at felling av revirer innenfor ulvesonen ikke vil være en varig løsning ettersom man må forvente både forekomst av streifende individer og nye reviretableringer forholdsvis raskt i samme område. Hvis det ikke er en varig løsning, vil det heller ikke være mer tilfredsstillende enn andre ikke-letale løsninger - dette i seg selv tilsier at vedtaket ikke oppfyller lovens vilkår om at det ikke finnes andre tilfredsstillende tiltak for å takle de konkrete problemene.

Når det gjelder konfliktredning og tillit til forvaltning mener NOAH at den måten politikere og rovviltmyndighetene omtaler bestandsmålet som et forpliktende maksimumsmål, i seg selv skaper konflikt i ulveforvaltning. Med en slik omtale skaper myndighetene en forventning i visse deler av befolkningen om at det skal skytes ulv når bestanden ligger over bestandsmålet, selv om det ikke finnes noen juridisk hjemmel for skyting. Samtidig vil flertallet som er for ulv oppfatte dette som konfliktskapende retorikk.

I lys av dette ville den mest effektive løsninger være å stoppe å omtale bestandsmålet for ulv som maksimumsmål. For den andre, kan NOAH ikke se at rovviltnemndene har brukt tilgjengelig kunnskap om hva konfliktene i ulveforvaltning handler om og hvordan de ulike problemstillingene kunne løses. Vi vil blant annet henvise her til forskning gjennomført av Skogen og Krange fra 2019, Linnell fra 2018 og Sollund fra 2017:

1) Krange, O., & Skogen, K. (2019). Ulovlig jakt på store rovdyr. Holdninger i befolkningen, lokalsamfunn og blant jegere. Tilgjengelig på nett: <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2599697>

2) Linnell, J. D. C. (2013). From conflict to coexistence: insights from multi-disciplinary research into the relationships between people, large carnivores and institutions. *Istituto di Ecologia Applicata, Rome*.

Tilgjengelig på nett:

https://lci epub.nina.no/pdf/634994155738977342_Task%20%20Conflict_coexistence_FINAL_DEF.pdf

3) Sollund, R. (2017). Perceptions and law enforcement of illegal and legal wolf killing in Norway: organized crime or folk crime?. *Palgrave Communications*, 3(1), 1-9. Tilgjengelig på nett:

<https://www.nature.com/articles/palcomms201759>

Det er ikke klargjort i vedtaket hva sekretariatet mener med «tilstrekkelig grad» eller «fullt ut». Disse uttrykkene har avgjørende betydning ved vurderingen. Sekretariatet nevner flyktig noen andre løsninger, men kommer raskt til konklusjon at disse ikke er nok - uten noen begrunnelse eller henvisning til datagrunnlag som kunne gi støtte til de generelle påstandene. Heller ikke er det gjort noen vurdering av hvorvidt skyting av ulv faktisk «fullt ut» avhjelper, og dette i enda mer betydelig grad enn andre ikke-letale løsninger, heller ikke har sekretariatet henvist til noen undersøkelser eller annet datagrunnlag som kunne bekrefte disse generelle konklusjonene om skyting som den eneste tilfredsstillende løsning. Ettersom det er tilstedeværelsen av ulv og størrelsen av ulvebestanden i seg selv som defineres som problemet, mister kravet om at det først må prøves

ut andre tilfredsstillende løsninger sin betydning. NOAH mener dette bryter lovens forutsetninger for anvendelse av unntaksbestemmelsen.

NOAH vil påpeke at omfattende skyting av ulv - og ikke minst den politiske retorikken som brukes for å begrunne dette - i seg selv skaper «frykt og uro» ved å bo i et ulverevir. Det er sterke indikasjoner på at negativ omtale av ulv skaper negative holdninger og frykt i forhold til ulv: «Hva som kommuniseres om ulv betyr derfor mer for holdningsdannelsen enn egne erfaringer.» (Krange, & Skogen, 2019). Denne erkjennelsen er naturligvis, som poengtert over, svært relevant for «andre tilfredsstillende løsninger» på problemet med «frykt og uro».

NOAH mener for øvrig at lisensfelling av ulveflokker ikke er hensiktsmessig, selv med nemndenes problembeskrivelse, siden det snart vil vandre inn og etablere seg nye ulver i de omtalte områdene. Dette kan med sikkerhet antas å skje innenfor ulvesonen. Det er dermed ikke et spørsmål om hvorvidt det forekommer noen ulv i området, men om man vil leve i nærheten av stasjonære dyr eller streifende ulver. Det er ikke gitt noen begrunnelse for at det skulle foreligge en vesentlig offentlig interesse i sistnevnte alternativ fremfor den førstnevnte.

NOAH henviser til Miljødirektoratets utredning om endring av bestandsmål for ulv publisert i slutten av september 2023 hvor Miljødirektoratet påpeker at «tilskuddsordningene som har vært og er tilgjengelige for de som opplever konflikter med ulv, må kunne anses å ha gitt positive bidrag til å redusere konflikten». Miljødirektoratet anser videreføring av tilskuddsordningene som viktig.²¹ NOAH er enig i det. Disse tiltakene og hvordan de oppleves som konfliktdependente er ikke blitt vurdert i vedtaket som underbygger ytterligere at vilkåret om andre tilfredsstillende løsninger ikke er oppfylt. Sekretariatet har kun nevnt noen få andre tiltak, men ikke begrunnet hvorfor disse ikke er tilstrekkelige eller tilfredsstillende. Dette er ytterligere bevis om uvilje om å legge til rette for tilpasninger, og ikke minst usaklig og manglende saksbehandling.

Konklusjon

NOAH mener at rovviltnemndenes vurdering av at det ikke finnes noen andre tilfredsstillende løsninger er feil. I tillegg lider den delen av vedtaket av grov saksbehandlingsfeil som har virket bestemmende i vedtakets innhold og vedtaket er dermed ulovlig, jf. forvaltningsloven §§ 17 og 41. Det er på det rene at forvaltningen ser på dette vilkåret kun som en formalitet. Dette er rett og slett feil lovtolkning og utgjør et klart brudd på Bernkonvensjonen.

4. Oppsummering

NOAH anfører at ingen av de tre vilkårene for lisensfelling av ulv innenfor ulvesonen er oppfylt, jf. § nml. 18 første ledd bokstav c og andre ledd, fortolket i lys av Bernkonvensjonens artikkel 9. Vedtaket er i strid med naturmangfoldloven og Bernkonvensjonen.

I tillegg lider vedtaket av en rekke grove saksbehandlingsfeil som har virket bestemmende i vedtakets innhold og vedtaket er dermed ugyldig, jf. forvaltningsloven §§ 17 og 41. NOAH ber Klima- og miljødepartementet om å ikke tillate noen lisensfelling av ulv innenfor ulvesonen i 2024.

Med hilsen

NOAH - for dyrs rettigheter

v/

(sign.)
Siri Martinsen
Leder og veterinær

(sign.)
Katrin Vels
Jurist

²¹ <https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2023/september-2023/utredning-om-endring-av-bestandsmal-for-ulv-i-norge/>

**Vedlegg: Utdrag fra menneskers positive opplevelser med ulv i ulvesonen
Innsamlet av NOAH oktober 2020****Kvinne, 42, Rødnessjøen i Marker:**

Jeg utforsket i mange år fantastiske Østmarka ulverevir. Jeg har til og med vært så ubeskrivelig heldig å møte en lederhann der inne, på en herlig maikveld i skogen sammen med ei venninne og hundene mine. Nå har jeg flyttet til et annet ulverevir, nemlig der den dødsdømte rømskogflokken bor. Hjertet synker når jeg tenker på at hele flokken skal utraderes for noe kalt «frykt» og «de er for nærgående». Skjer det, vil skogen føles langt fattigere og en stor inspirasjon til å oppdage i naturen vil bli borte.

Mann, 20, gml Østfold:

Jeg bor i ulvesonen og tilbringer mye tid i skogen, både alene og sammen med hesten min, og vil helt klart si at å ha ulv i naturen påvirker min livskvalitet på en positiv måte. Jeg drar ut og oppsøker flere revir og ulveområder, hvor jeg går på tur og overnatter. Jeg har sett spor og hørt hyl, men det mest spesielle vil jeg si har vært å ha hatt besøk av en ulv på tunet. Jeg håper på å få mange flere opplevelser fremover når jeg og hesten min flytter oppover til Østerdalen neste år. Jeg har selv vært tilstede under ulvejakt å sett hvordan de har blitt ringet inn, hørt skuddene og sett blodet i snøen etter at nesten alle i familiegruppen ble drept. I ulvesonen. Det er en stor belastning å kjenne på det konstante trykket fra de som ønsker å utrydde ulvene og ikke minst vite hvor hardt forfulgt dyrene er. Selv der hvor de skal ha prioritet til å få være. Jeg ønsker å kunne bo og ferdes i en natur som består av et rikt biologisk mangfold, hvor også ulv hører hjemme. Hvorfor blir dette frarøvet meg og alle de i ulvesonen som ønsker det samme?

Kvinne, 29, Spydeberg:

Jeg bor i ulvesonen i Indre Østfold der Hobøl-reviret ligger. Turer i skogen er en viktig del av hverdagen min, og jeg har alltid et håp om å se og møte på ville dyr - noe som hver gang det skjer gir meg veldig mye glede. Det er en glede å vite at de holder til her og at muligheten er der. De eneste gangene jeg har kjent meg utrygg når jeg har gått i skogen har vært under jakttiden der jeg har hørt skudd mens jeg var ute og gikk. En vill natur er en stor kilde til glede og harmoni for svært mange mennesker - meg selv inkludert.

Kvinne, 57, Elverum:

Har hatt besøk av et ulvepar vinteren 2014/15 som passerte bak hestenes vinterområde. De var ikke framme til gjerdet for å sjekke ut hestene, bare passerte, hoppet over gjerdet til beitet og krysset beitet. Hestene var ikke noe urolige, så vi synes dette var en flott opplevelse. Jeg har inngjerdet eiendom, og hunder som springer løs 24/7. Det har heller ikke vært noen problemer. Det er nok når jakthunder forfølger de i skogen, at det smeller. Ikke noe tegn til sånt her. 8,5 år og opp til 10 hunder har jeg. Har også hatt konge ørn her på et elgkadaver, og bjørn i nærheten. Synes det er hva som er flott med å bo i naturen. Plukker endel sopp, og er mest redd elg og jegere.

Mann, 61, Hobøl:

Jeg har alltid vært glad i friluftsliv, og er ofte ute i naturen med og uten kamera, både i Norge og i utlandet. Naturen er dessverre relativt fattig og interessetilpasset her på berget, og det er trist. Dyrelivet vi har, er uansett veldig viktig for meg, og Hobøl-reviret var derfor en av grunnene til at jeg flyttet hit ut på bygda. Ulven er veldig sky, og jeg har derfor bare sett den en gang her de siste fem årene, selv om jeg er mye i områdene ulv er observert. Jeg har derimot sett spor og møkk både fra flokken og streifere fra tid til annen, og også hørt den ule. Det gir friluftslivet kvalitet og mening, å vite at den eller de er der. At naturen er noenlunde intakt. Det var derfor en gedigen deprimerende nedtur da rovviltnemdene ville skyte ut Hobøl-flokken, ikke ut fra spesifikke problemer, men ut fra «byrdefordelingsprinsippet». Det var vår tur å bli kvitt ulv. Flere hundre jegere fra hele landet sto klare til å befri fylket fra 3 ulver, og også i håp om å være den heldige som fikk en av de få ulvene her på jegerlista si. Det håpet var sosiale medier fullt av, og det ble også uttalt av fellingsleder som også ønsker all ulv utryddet fra landet. Det var utrolig provoserende at ulvehatere, nullvisjon-folk, åpenbare troféjegere og andre fra rundt om i landet, skulle komme hit til oss, og skyte bort de få ulvene i Østfold. Ulvejakten i Hobøl ble heldigvis stanset, men så forsvant likevel alfahannen på svært uventet og merkelig vis, og da gikk flokken i oppløsning. Gleden var altså temmelig kortvarig. Det har vært streifere forbi her, men ikke noe som tyder på ny revirdannelse. Jeg vurderer nå å flytte tilbake til byen.

I år foreslår nemndene å skyte vekk fem flokker i ulvesona, altså rundt halve bestanden av en art som er kritisk truet med utryddelse. Det er helt forferdelig, og det gjør meg oppriktig fortvilet, og tidvis også søvnløs. Det gjør meg ikke rent lite forbannet heller, siden jeg har barn og barnebarn.

Mann, 48, Hobøl:

Selv om man ikke vanligvis ser den, skaper det magi å vite at det faktisk er ulv i skogsområdene man går i. Her i Hobøl har jeg flere ganger sett ulvemøkk og spor. I fjor var jeg så heldig å endelig få se en ulv i skogen, og det var stor stas. Etter at vi fikk vite at det er ulv i området, har det vært mye enklere for meg å få med min datter ut i det fri, fordi hun synes det er spennende. Generelt er stemningen her på bygda svært positiv til ulv, kan det virke som. Dessverre er det unntakene som roper høyest til tider.

Kvinne, 41, Hobøl:

Jeg bor i en ulvesone, og bare tanken på det beriker min opplevelse av å ta meg en skogstur titt og ofte. Jeg håper hver gang jeg er i skogen at jeg skal få et lite glimt av ulven, men har dessverre ikke opplevd dette ennå. Men jeg tar nok flere skogsturer enn jeg normalt ville nettopp fordi jeg kanskje kan få sett en ulv eller i det minste noen spor etter ulv.

Mann, 66, Nes i Viken:

Ulven er en berikelse for naturen og mange som bruker den. Jeg har mange timer på ulvesporet og har også kunne observere dyra over et lengre tidsrom. Jegere, bønder og ansvarsløse, kortsynte politikere har i altfor mange år hatt begge hender på rattet i naturforvaltningen, og resultatet er at flere og flere arter havner på rødlista. Nå er også rype og hare der, og fremdeles jaktes det på artene.

Kvinne, 32, Nes i Viken:

Når ulven er blitt sett i området, spor, eller noen har hørt ulven, er det virkelig en stor dytt over dørstokkmila, og det beriker virkelig våre liv på så mange måter. Når vi går i skogen med barna spør de alltid om vi kanskje ser ulv og er så spente. At de jaktes gjør oss ordentlig bekymra, triste og rådville, siden vi ikke føler at vår side av saken blir hørt i like stor grad som de som vil ha den utryddet.

Mann, 36, Nes i Viken:

Jeg synes det er fint at det er så mye ulv i nærheten her, jeg vil heller at ulven regulerer elgbestanden enn at jegere gjør det. Ulven har en viktig plass i økosystemet som menneskene kommer å ødelegger. Det er ekstra spennende og koselig at det finnes ulv i skogen der vi går tur, og slike opplevelser bør Norge sette mer pris på.

Kvinne, 70, gml Østfold:

Jeg går mye på tur i skog og mark, og mitt høyeste ønske er å få se en ulv! Jeg vet jo at ulven aldri har skadet et menneske.

Mann, 70, gml Østfold:

Å møte en ulv i det fri ville vært helt konge! Det er en stor opplevelse bare å vite at den er der.

Mann, 47, Hobøl:

Jeg flyttet nettopp til ulvesonen og synes det er fantastisk å vite at det er ulv her, det gjør at jeg vil mer ut i naturen for kanskje jeg er så heldig å få se spor etter dem. Vi er heldige som har muligheten for slike naturopplevelser i Norge, og det er en tragedie at de jaktes på når de er utrydningstruede og til og med i den lille sonen som ble avsatt for ulv og som var stedet der de skulle være trygge.

Mann, 58, Mossereviret:

Min kone og jeg og schäferhunden er på vei opp en bratt li der jeg tidligere i uken fant et flott bjørnehi. Plutselig får vi et kort glimt av en ulv på en kolle over oss avstanden er ca 25 meter. Ulven blir brått borte, vi går opp på kollen der vi så ulven hunden vår snuser og viser tydlige tegn på at det nettopp var en ulv der. Glade over det korte møtet forsetter vi turen.

Dagen etter går min kone tur alene i lett regn over en myr ikke langt fra bostedet vårt, hunden blir plutselig ivrig og snuser rundt på bakken og løper ut på en myr, og der skjer det fantastiske møtet hunden vår står

snute til snute mot en ulv, ulven er rolig og viser ingen tegn til aggresjon, hunden har samme holdning og språk tilbake, slik står de og hilser på hverandre i noen sekunder mens min kone ser på hendelsen mellom stamfaren til hunden og vår tamhund. Min kone kaller inn hunden som kommer på plass umiddelbart, ulven blir derfor var min kone og løper over myren og setter seg ned for og sitte rolig og se på min kone og hunden før den forsvinner inn i skogen. Hendelsen er svært positiv på oss og gir turene i skogen en livskvalitet det er vanskelig og beskrive.

Kvinne, 57, Mossereviret/Viken:

På tur i skogen møtte hunden en ulv og stod nesten snute til snute ca 25 m foran meg. Ingen aggresjon fra noen av de. Må innrømme at hjertet banket litt da og jeg smattet på Lupi. Lupi er veldig lydig, jager ikke dyr osv og kom med en gang til meg. Da så ulven at jeg var der og den stakk ca 75-80 m. bortover på enden av myra. Der ble den stående å se på oss i ca 5 min. (...) Det var nok en streifulv som var nysgjerrig på hunden og ville kanskje sjekke ut om hun var en tisper han kunne treffe. I ettertid så er jo denne opplevelsen det største som har skjedd meg på tur i skogen.

Kvinne, 39, Elverum:

Det hadde vært en ære å få se en ulv. Vi har møtt jegere når vi har vært på tur som har bedt oss om å passe oss, eller ha på oss klær som gjør at vi synes. Og det er hakket mer skremmende enn noen ulv. Jeg kjenner noen som hadde begynt med spælsau, som var kjempesinte på ulven. Så spurte jeg hvor mye tap de hadde hatt, og de hadde ikke hatt noe tap, så det blir litt sånn at man "skal mene noe mot ulven, for sånn er det".

Kvinne, 58, Våler i Solør:

Det er rikt dyreliv her med elg, rådyr, rovdyr som gaupe, ulv, bjørn og rev. Vi elsker skogen og alt den inneholder av arter, lyder, farger og opplevelser. Vi bruker den året rundt med våre to hunder. Vi finner dyrekadaver som rovdirene har etterlatt, og vi finner feks. ulvemøkk. Å bo i nærheten av naturen og få gleden av å oppleve og bruke den er en berikelse og noe som øker vår livskvalitet. Min største drøm er å få sett ulv. At enkelte særinteresser og motstandere av ulv prøver å ta fra oss dette, gjør at man blir redd for fremtiden og hvordan det skal gå med de få ulvene vi har igjen. Å leve med denne frykten for at de igjen skal utsette ulvflokker, gjør at livskvaliteten blir kraftig redusert.

Mann, 46, Østmarka:

Jeg har rundt 40 utedøgn i Østmarkareviret hvert år de siste 7-8 årene. En av grunnene til min tilstedeværelse er ulvenes tilbakekomst til Norge og min fascinasjon til rovdyr. Ulv i naturen er et sunnhetstegn på en frisk natur der økosystemet fungerer slik det er ment å gjøre.

Mann, Hobøl:

Jeg bor i Våler i Viken og hadde lenge gleden av å bo midt inne i Hobølreviret. Dette var på det meste 5 ulver; Alfaparet og 3 hvalper (1 tisper og 2 hanner). Jeg har spora svære strekninger på disse. De var så forsiktige at de sjelden ga lyd, og slik sett gjorde de alt for å unngå mennesker. Ulvene i Hobølreviret var slik sett perfekte utgaver av sin art og burde fått en bedre skjebne enn de trolig fikk. Slik jeg ser på ulven, er den helt ufarlig for mennesker og en berikelse i naturen rundt oss.

Kvinne, turgåer i Østmarka:

2018 var min samboer, hunden vår og meg på telttur i Hebekkskog (som knytter seg opp til Østmarka). Her var vi så heldige å få øye på 2 ulver på andre siden av myra. De stoppa opp, vi så på hverandre, så rusla de videre. En helt magisk opplevelse som gjorde turen vår tusen ganger bedre enn den allerede var, selv om det bare varte i noen sekunder og de var langt unna oss. Vi så dem bare denne ene gangen, selv om vi har gått tur gjenvilg i de traktene i 6 år. Kanskje vi en dag er like heldige og får se dem igjen.

Kvinne, 47, Asker:

Jeg trodde faktisk selv ikke dette (norsk ulveforvaltning) var så ille før jeg kom på FB for 3 år siden. Jeg stolte på Norge, jeg stolte på politikere og jeg stolte på de som hadde maktposisjoner for å velge det som er det beste for naturen og oss mennesker på lang sikt. Men fikk brått kastet i fleisen på FB plutselig at ULV var kritisk truet og fellingstilatelse ble gitt selv om ulven er KRITISK truet? Jeg ble sjokkert - fikk vondt inne i meg, tårene sprengete og jeg merket en utrolig sinne og fortvilelse, frustrasjon og maktesløshet. Makteløshet over at jeg

hadde stolt på at Norge skulle ivareta og verne om da jeg viste jo så godt at ulven var fredet i 1973 så hvorfor var dette lov? Jeg vil at mine barn skal ha glede av naturen slik som meg.

Kvinne, turgåer i Mossereviret:

Vi fant et ulvespor, fint og klart og tydelig, som vi tok bilde av før vi trampa det ut. Følelsen av å gå i "hjemmet" til ulven var veldig spesiell og blikket søkte ofte innover i skogen i håp om å få se mer enn bare det ene sporet. Ønsket om å få se mer er såpass sterkt at jeg håper jeg får anledning til en tur til ulvevir snart igjen. Det høljregna hele turen, men det satte ikke noen demper på spenningen og gleden over å finne det sporet.

Kvinne, 61, Nordmarka/Østmarka:

Etter at ulven etablerte seg i Østmarka, er mine turer hovedsakelig blitt lagt til Østmarka, og ikke uten grunn. Turene i marka har nemlig fått et annet innhold, en annen verdi og mening, Det og nærvære ulv, fornemme at den er i nærheten gir meg en sterk opplevelse av en inntakt natur, en natur uten for store inngripen av menneskelig aktivitet. Det å komme over ulvespor i snøen på et vann foran en beverhytte, forsøke og se for seg hva som skjedde i de tidlige morgentimer der, ja det er en berikelse. Eller komme over et hjortevilt kadaver med ravner sirkende over trekronene, det gir meg en større forståelse av de ville dyrenes levesett og samspill. Friluftsliv for meg, handler ikke bare om fysisk aktivitet, men den opplevelsen naturen med sitt mangfold gir. Det har blitt mange turer i Østmarka, og jeg er ikke alene. I Østmarka går tusener av mennesker, uten frykt for ulven. Jeg har hatt mange skiturer i ulvesona i Innlandet fylke (Hedmark) for å observere ulvens levesett og bevegelser. Det er alltid spennende og lærerikt, Det å se spor etter ulvevalper som har lekt i snøen etter å ha inntatt et måltid, eller følge spor av ulvens forsøk på å legge ned en elg. Se liggegroper i snøen hvor ulven har ligget, etter at den måtte gi opp jakten og la elgen gå. Disse opplevelsene gir meg et spesielt nærvær med naturen og artene som lever der, Jeg lærer noe nytt for hver tur, og deler min kunnskap med mine barnebarn som deler min begeistring. En høstkveld hørte jeg ulvene ule ved tjernet ikke langt fra hytta. Det var mørkt, men ut fra hyttene kom folk som hørte det samme, og vi var alle enige om at en sterkere naturopplevelse kan man ikke ha. Denne opplevelsen snakker vi om den dag i dag.

Mann, 64, Våler i Solår/Finnskogen:

På sommerstid er vi ofte på Finnskogen. I skumringen sa jeg til min samboer "der var et ulvehyl, kanskje noen svarer". Hun uten høreapparat har ikke sjanse til å få hørt dette. Allikevel ble hun så hoppende glad for at han hørte dette, og skulle ønske hun hadde fått hørt den vakre sangen "live". Mitt høyeste ønske nå er at Rovwiltnemnda ikke får gjennomslag for å gå i gang med å drepe ulven vårt nærområde.

Kvinne, 32, Odalsreviret:

Jeg dro en gang på telt tur midt i Odalsreviret, dette var året før de ble tatt ut. Campet i skogen litt over en uke før jeg skulle få mitt første møte med de, da holdt de seg på god avstand, men den tredje dagen da jeg hadde oversett dem hele tiden så kom de ganske nærmere. Alfaen var den som var nærmest i starten men etter hvert kom de nærmere. Jeg følte meg aldri i fare rundt dem. Og var en utrolig opplevelse og få oppleve det, og det jeg anså som tillit fra dem, jeg respekterte dem og jeg følte jeg fikk det samme tilbake. Hadde heller ikke noe problem med og sove ute under åpen himmel selv om jeg visste at jeg var på deres område. Ble der i 4 dager.

Kvinne, 46, Nes kommune i Viken:

Jeg bor i en kommune (Nes i Akershus) og jeg opplever at det bor rovdymotstandere her. De ønsker ikke ulven på grunn av sin egeninteresse i forhold til jakt. Det heter seg at man skal jakte av overskuddet, men her så blir det ropt høyt om ulven, som også må spise, tar ut en elg. Dette er så utrolig trist. Jeg blir veldig sint og lei meg da det hele tiden snakkes om at ulven må skytes, på grunn av egne interesser. Ulven er en del av vår fauna og det hadde vært på tide og få opphevd ulvesonene, lagt ned rovwiltnemnende og pålagt alle bøndene som slipper dyrene på beite om å ha gjeterer til å ivareta dyrenes ve og vel.

Kvinne, Trysil:

Min kollega har hytte i Trysil. Det var en helg for et par år siden, dette skjedde. Det var masse snø, så hun og mannen måket taket. Det var en kald og stille vinterkveld. Plutselig hører de ulveuling i skogen. De ble så glad!! Og enda gladere ble jeg som fikk melding på telefonen om dette. Om jeg ikke var der, fikk jeg likevel

ta del i det. Etter at Julussa-flokken ble tatt, har det vært stille i traktene der. Dette synes de er utrolig trist. Tipper det var noen fra den flokken som ulte. Hvorfor skal Norges befolkning tas fra naturopplevelser pga enkelte særinteresser? Vi vil ha skogens ville dyr i naturen! Alle arter som hører til.

Kvinne, 39, Elverum:

For å si det sånn. De gangene jeg har vært ute i skogen (både Stavåsen og Svartholdte) både som barn og voksen, så har jeg ikke sett en eneste ulv. Og det største dyret jeg har sett har vært en elg ifra bussen på vei til og fra skolen i Trysil. Hvorfor skal man være redd et dyr man beundrer og som er opphavet av våre nåtidens hunder. Jeg har ikke møtt dem. Men ville likt å se dem.

Kvinne, turgåer i ulvesone:

For meg har aldri ulv betydd en fare i skogen, så lenge jeg har kontroll på hunden min. Det var egentlig etter to netter i fotoskjul at jeg skjønnte at for meg er det faktisk motsatt: Der hvor ulven tør være og får lov til å være, føler jeg meg også trygg. Der hvor bjørnen er så avslappet at den leker og herjer med kompis sin sånn at man kjenner at bakken rister, er det muligens tryggere enn noen andre steder i verden. Det var en kraftig følelse, med enorm glede, takknemlighet, men også sorg og redsel. Klarer vi å forsikre at slike stunder også finnes i framtiden i våre skoger? Klarer vi å forstå verdien av denne ville, flotte naturen og de fantastiske store rovdyr som nå er truet på grunn av oss?

Kvinne, 39, Løten:

Jeg bor rett utenfor ulvesonen og det er desverre jakt på ulv i området her altfor ofte. Det er med dyp sorg i hjertet jeg følger jakta hver gang, for det er jo ingen tvil om hvem som taper den kampen. Så lenge mennesker tar seg til rette der dyrene bor bør de også takle alle slagene som holder til i skogen. Frykt alene bør ikke rettferdiggjøre utryddelsen vi ser av dagens ulver. Jeg har med hunder gått disse skogene på kryss og tvers uten å se andre rovdyr enn jegere. Vi har ikke havnet i annet trøbbel enn angrep fra jordveps. Mamma og jeg var på tur mellom Løten og Trysil en gang og så plutselig en ulv som krysset skogsveien. Vi ble begge to sittende dørgende stille å stirre på den mens den stirret tilbake. Jeg begynte å rekke hånda mot mobillomma for å ta et bilde, men den lille bevegelsen var alt som skulle til for å bryte magien, og ulven løp til skogs.

Mann, 21, Hamar:

Bodde i Våler pga skolegang og var på veg hjem da det plutselig fór en ulv over veien. Jeg måtte bråbremse for å ikke treffe den og det tok noen sekunder før jeg skjønnte hvor heldig jeg egentlig hadde vært! Jeg måtte stå i vegkanten en liten stund før jeg ble helt skjelven! Tenk så kult å få se en ulv i løpet for livet sitt og at akkurat jeg skulle være så heldig å få oppleve det før alle ulvene er borte.

Kvinne, 20, Hamar:

Det var en gang jeg og tante gikk tur i skogen ved Løten, det var vinter og mørkt. Også hører vi plutselig ett ul litt over oss, og rett etter hører vi ett svar bak oss! Vi ble stående å føle oss som verdens heldigste som har fått høre ulv ule! Det var kjempe spennende og veldig kult, også gikk vi videre med turen vår med en fin opplevelse. Det var den ene gangen.

Kvinne, Aurskog-Høland:

På vei inn i hytta snur mannen min seg og ser en kraftig hale forsvinne bak trærne. Han ble helt euforisk og landet ikke på flere dager. Tenk at synet av en halestump kan gjøre en voksen mann så ute av seg! Grunnen til at vi vet dette var ulv er at det kom en hest like etterpå og den ville ikke gå forbi stedet. Den hadde jo ikke reagert om det bare var en hund... Jeg ønsker en levende natur med alle dens innbyggere.

Kvinne, Rakkestad:

Jeg bodde i ulvereviret «Linnekleppen» i Rakkestad de årene det fantes og gikk milevis i skogen på tur både alene og med hund uten å se noe. For fire år siden satt jeg på rådyrpost. Plutselig blir jeg var en bevegelse til venstre for meg. Jeg ser jo med en gang at dette ikke er rådyr, ikke rev, men så virket det altfor stort også til å være hund (?) Hever børsa og finner dyret i kikkerten. Ulv! Dette var en stor, nydelig kar....lys, grå og med noe brunere tegninger i ansiktet og mørk halespiss. Jeg er helt overveldet over opplevelsen og følger den i kikkerten der den sakte trasker langsmed jordkanten. Han begynner så å springe i retning meg. For en

spennende følelse. 50 meter unna meg stopper han opp. Han senker halen i engstelse, begynner å springe vekk, snur seg og ser seg tilbake og småspringer så videre til han forsvinner inn i skogen på andre siden jordet. Denne jaktturen er en jeg aldri kommer til å glemme for dette var en helt fantastisk hendelse jeg er utrolig glad for å ha opplevd.

Kvinne, 54, Østernvann/Bærum:

Jeg er speiderleder for de yngste speiderne. Det har blitt observert ulv på Kolsås, akkurat på det stedet der jeg holder speidermøtene med ca. 15 barn fra 9-10 år. Vi vet at det bor gaupe der også, og vi ser iblant spor og hører parringshyl fra dem. Vi vet om flere grevlinghi, ser ofte rådyr og elg, og spor av rev og smånagere. Det er flere store rovfugler i dette store landskapsvernområdet også. Det øker livskvaliteten og naturgleden for oss å vite at vi har ville dyr så nær oss! Vi er aldri redde for å ta med speiderbarna ut på overnattingsturer her! Da sover vi gjerne under åpen himmel eller en enkel presenning/gapahuk

Mann, 49, Elverum:

Bor på bygda nordøst for Elverum. For tre år siden var jeg ute og gikk tur da jeg så en ulv komme løpende mot meg. Den så meg ikke med en gang fordi den kikket bak seg i retning av noen hunder i en hundegård som lagde et veldig leven fordi den hadde gått ganske nært forbi der. Da den var omtrent 30 meter fra meg så den meg og før jeg hadde rukket å slå på kameraet mitt, så vips, hoppet den inn i skogen og forsvant uten en lyd. Jeg sto der og hadde en utrolig god følelse i kroppen, og var veldig glad for endelig å ha fått sett et av disse flotte dyrene på nært hold, selv om det bare var noen sekunder. Ergelig at jeg ikke fikk tatt bilde. Men minnet har jeg.

Kvinne, Finnskogen/Flisa:

Det begynner med at jeg gikk på besøk hos en venn av meg som bor i ulvesonen. Overnattet hos henne pga jeg ville oppleve ulvehyl, pga det sa hun at hun kunne høre noen ganger. Vi var ute og snakket, og hunden var med. Hunden ble plutselig urolig, nysgjerrig og beskyttende fordi den hørte noe bak oss. Neste dag sa naboen det hadde vært en ulv i området. Vi begge liker ulver så det var dumt vi ikke kunne se den. Ulver er bare fantastiske, trist folk har så lite kunnskap og er så redd.

Kvinne, 29, Finnskogen:

Jeg bodde like ved ulvene i nesten 3 år. Jeg så dem ukentlig og har aldri opplevd dem som truende. Bodde der alene med mine to små barn og hunder. Jeg hadde også en elv bare et steinkast fra gården. På den andre siden brukte de å holde til, et år med et valpekull. Jeg kunne sitte på bålplassen ved elven og se på dem i et par timer. Hundene mine lå bare ved siden av meg. Ulvene så oss, men brydde seg ikke. De så bare på oss av og til. Jeg har drevet ute til alle døgnets tider. Jeg har aldri fryktet dem. De holdt seg på avstand. Det var bare koselig å ha dem rundt. Sitte på verandaen på kvelden å høre ulveulingen bare noen steinkast unna var spesielt, men så fint.

Kvinne, Hurum/Langvann:

Mannen har fått jobb med å rehabilitere dammer. Mannen og jeg har vært mye ute ved dammene for å befare. Jeg hadde lest i avisen at en mann oppdaget ulvespor i Hurum skogen! En dag skjedde det. Ulven lå der! Jeg rygget sakte sakte bakover og vi ventet i 2 timer før vi turte gå forbi buskasen. Han var selvfølgelig vekk.

Kvinne, 35, Finnskogen:

Vi er veldig mye ute i Finnskogen. Jeg, hunden min og sønnen min på 7 år. Ikke noe redsel for å gå ute i skogen med disse. Sønnen min er med på å spore ulv, gaupe og jerv. Dette syns han er spennende. Jeg var på vei til jobb en dag, langt inn i Finnskogen. Det er tidlig på vinteren, og tidlig på morgen, så det var fortsatt skumring. Jeg ser noe løper over veien. Jeg bråstoppa, fant fram kamera, jeg hadde da en puls på sikkert 200, og jeg skalv i tillegg. Jeg fikk tatt bilde av Alfahannen i Kynnaflakken. Jeg gikk ut av bilen, og der stod han, på en steintopp rett ved siden av veien. Det løp to til over veien, og enda et par til var bak hannen som stod ved veien. Jeg hadde blikkontakt med han. Det var helt utrolig sinnsykt. Han stod så fint, han kikket rett i øynene mine. Og de forsvant. Dette skjedde i løpet av et par minutter, det var helt utrolig, jeg har aldri opplevd noe så fantastisk opplevelse som dette, og denne opplevelsen med å se 5 ulv på samme tid, kommer jeg nok aldri til å oppleve igjen. Jeg skalv i hele kroppen, av adrenalin, ikke av redsel.

Kvinne, 46, Østmarka:

I mai 2017 var jeg på Skogstur, jeg startet å gå den lille Losbyrunden. Da jeg skulle ta av fra skogsveien så jeg bevegelse mellom trærne, men tenkte det kom folk med hund. Jeg gikk videre og så sto ulven foran meg. Jeg ble stående helt i hundre, glemte først kamera som hang rundt halsen, men jeg fikk knipset noen bilder. Den virket overhode ikke aggressiv, men veldig skeptisk og nysgjerrig. Jeg tok et skritt til siden for å få et bedre bilde, men da stakk den av. Jeg ble stående å se meg rundt, men den var borte. Jeg begynte å gå videre mens jeg så på fotoapparatet om jeg hadde klart å få noen bra bilder av ulven. Jeg snudde meg en siste gang og der sto den bak meg, gjemt bak noen trær og så på meg. Desidert den største naturopplevelsen jeg har hatt. Jeg smilte hele veien hjem. Jeg fikk mange spørsmål om jeg ikke var redd, men det var jeg ikke, bare veldig glad for opplevelsen.

Kvinne, 63, Ski:

I 2019 gikk jeg og samboeren tur med hunden vår i ett område jeg går veldig mye. 100 meter foran oss tusler en ulv sakte mot oss og vender opp til venstre opp i åsen. Den titta på oss ett øyeblikk men ingen trussel eller angrep. Fantastisk vakre dyr!

Kvinne, 34, Aurskog/Blaker:

Vi bruker skogen mye, og kunne ikke drømt om et bedre sted å bo. Vi ser rådyr og ekorn hver eneste dag, og har noen ganger elg i hagen. Vi vet ulven til tider også befinner seg i område, så tilpasse oss ulven det må vi. Gordon Setteren vår får for eksempel aldri løpe løs her og blir trent til jakt et annet sted enn her hjemme i ulvesonen. Marerittet er jo å få hunden sin drept av ulv. Jeg forstår godt at folk frykter dette. Men vil gjerne få frem at for oss har det aldri vært et problem, da vi har jakthunden i bånd og aldri lar hundene stå ute uten tilsyn. Vi synes det er berikende og spennende at vi har et sånt fantastisk rovdyr i nærheten. Lenge har jeg ønsket å se en ulv selv, og i forrige uke skjedde det plutselig. En helt fantastisk naturopplevelse! Jeg har en viss forståelse for frykten enkelte har, men jeg tror dette går mest på uvitenhet.

Kvinne, 54, Brumund/Ringsaker:

Her var det for 6-7 år siden både ulv og bjørn. Vi hadde på den tiden både hester, geiter og høner. Hestene fikk en gang besøk av to bjørnunger i stallen, mammaen deres hadde hiet sitt i utkanten av eiendommen vår. Hun var en koselig dame som aldri var til bry for noen. Ulven var jo også en av naboene våre, sky som den er er det mest fotavtrykk vi så av den. Men en kveld var jeg kjempelydig. Jeg var ute med vår schæfertispe som var på topp i løpetid. Jeg går med hodelykt, men batteriet begynte å bli dårlig så den bare glødet. Plutselig ser jeg en «hund» komme mot oss over et jorde. Det begynte å bli litt mørkt så den var rundt 2-3 meter fra oss da jeg så at det faktisk var en ulv. Det var et lavt sauegjerdet mellom oss og ulven. Med tanke på løpetiden trakk jeg meg tilbake til andre siden av veien med hunden samtidig som jeg sier til hunden «det er en ulv». Da snudde den og travet rolig tilbake til skogen. Den «fløt» nærmest over jordet slik bare ulven kan løpe. Helt nydelig og helt fantastisk opplevelse. Kommer aldri til å glemme det. Hverken ulvene eller bjørnene var noen gang noe problem for dyrene våre, de ville dyra gikk i ytterkanten på eiendommen (som består av mye skog) og hestene og geitene holdt seg nærmere huset. Jeg elsker disse rovdyra våre og savner dem dypt. Nå er det veldig sjelden jeg ser spor. Men en sjelden gang ser jeg spor etter enkeltulver, det er mange år siden jeg så spor av bjørn nå.

Kvinne, Konnerud:

Flott og majestetisk å se disse dyrene, og viktig å huske på at det faktisk finnes dyr i vår natur som vi skal passe oss for. Vi bør etterstrebe å bevare det mangfoldet som finnes!

Kvinne, 62, Våler i Hedmark:

Jeg har aldri noen gang hatt en negativ opplevelse med ulv. Enda jeg vet at de er observert i bygda. Jeg har hørt ulveul og en gang var jeg så heldig å se ulven i to sekund da den krysset skiløypen min noen få hundre meter fra meg. Det var et magisk øyeblikk, toppen på opplevelse i flott norsk natur.

Kvinne, Rendalen:

Jeg elsker dyr. Vokst opp med masse dyr og var fullstendig klar over at jeg hadde bosatt meg i et slikt område. Da må man tilpasse seg og respektere at man deler naturen og verden med alle arter. Var ute og

luftet valpen min sent på kvelden i snødekt og kaldt vær en gang i januar, og ble oppmerksom på et dyr ca 50 m unna. Den gikk ved bensinstasjonen og stoppet opp da den så oss. Jeg stoppet også opp, og jeg ble full av ærefrykt og fasinasjon over dyret da jeg skjønte det var ulv. Jeg turte knapt puste, forholdt meg rolig, og bare frøs til, og jeg følte ingen frykt. Jeg har enorm respekt for dyr, spesielt ville dyr. Vi så på hverandre i noen sekunder før den luntet videre. Jeg løftet opp valpen, snudde og gikk fort hjemover, kom innenfor døren og slapp ut gledeshyl over å ha sett et så vakkert, vilt og sjeldent dyr/syn.

Mann, 40, Rendalen:

For meg er rovdirene en viktig grunn til at jeg er bosatt her. Naturen skal være vill og urørt - noe den ikke er om vi tar bort de ville dyrene. Da mister vi en stor del av livet i naturen, og samtidig en del av oss selv. Jeg har vært så heldig å kjenne nærværet av ulv, og jeg har hørt en bjørn brøle ikke så langt i fra lyngen jeg overnattet i. Slike livstegn gir sterkt inntrykk, og det beveger sjelen. De gir oss en påminnelse om at vi er del av noe større, noe vi skal være ydmyke og takknemlige for at rovdirene kan gi oss.

Kvinne, 53, Indre Østfold:

Jeg er en mor med tre sønner som bor i ulvesonen, ikke langt fra Hobølreviret og Boksjøreviret, men har også være en del ute i Østmarka og i Rømskog. Både jeg og to av sønnene mine er mye ute i naturen, både på dagsturer og overnattingsturer. Vi ser etter spor tegn i naturen, fra alt fra ekorn og mår til gaupe og ulv. Det er alltid moro å finne spor tegn etter disse dyrene og vi koser oss med nyttig lærdom om alle dyr og naturen forøvrig. Ungene har veldig godt av å vokse opp med å vise respekt for ALT som lever i naturen, også ulv. De er enige om at vi er heldige som har disse flotte dyrene i vår natur. Vi har ligget ute under åpen himmel for å prøve å høre ulvehyl i natten og vi har baksporet ulv med å traske i snøen for å finne ut hvor ulvene har ligget og hvor de har spist. Vi var også på tur i Rømskog der vi hørte ulvene ule. Vi ønsker at ulven skal få lov til å etablere seg flere steder i Norge og jeg som mor skulle ønske at ALLE barn hadde den samme muligheten, i denne verden der tap av arter og naturmangfold er en stor trussel i verden i dag.

Kvinne, 53, og mann 52, Rena/Åmot:

Vi har begge drømt om å flytte til småbruk, og nå er vi så heldige at dette faktisk blir en realitet. Begge våre nåværende boliger er solgt/lagt ut for salg, og vi har kjøpt et nedlagt småbruk fra 1844 på Rena, i Åmot kommune. Kriteriene for stedet vi ønsket oss var flere, bl.a egen skog, innmark som kunne brukes til grønnsakdyrking, og mulighet til å holde tunhøns og ha bigård, samt plass til bikkjene og kattene våre. Og så hadde vi et sterkt ønske om at drømmeplassen vår skulle ligge i ulvesona. Vi er begge både triste, oppgitte, frusterte og provoserte over den naturfiendtlige rovdyrpolitikken som utøves i dette vakre landet vårt. Så nå gjør vi altså et bevisst valg, og flytter til ulvesona. Vi føler at våre holdninger og meninger hva ulv/rovdyr angår trengs i Åmot kommune. Så gjenstår det å se om vi er så heldige at vi faktisk får oppleve ulven når vi flytter.

Mann, 63, Nes i Viken:

Jeg er en natur og dyrekjær friluftsmann som bor innenfor ulvesonen. Det er Mangenflokken som jeg har gleden av å både høre, følge sporene og ved noen anledninger har jeg også vært heldig å få sett dem. Det opprører meg at det nå er ønske om å skyte ulveflokker innenfor ulvesonen, hadde håpet tanken med sonen var at et sted skal de få være i fred. Er godt kjent inne på skogen og min slekt kommer derfra så jeg er godt kjent. Der inne har vi også flere flokker i nærheten som Aurskog og Rømskogflokken. Det må bli slutt på at fellingstillatelse innenfor sonen skal bli en årlig hendelse. Det er mange av oss som har stor glede av at ulvene finnes der inne, for der er det store skogområder hvor de naturlig hører til. Jeg ser fram imot en vinter med sporsnø og ulvehyl uten jakt på ulv. For meg vil det bli en traumatisk opplevelse hvis det bli tillatt med ulvejakt der inne og det frykter jeg kanskje vil skje snart dessverre, men lever i håpet...

Kvinne, 54, Lørenskog:

Jeg så 2 ulver, når jeg var på en ridetur på Lørenskog for 4-5 år siden. Kom veldig bardus på dem og var vel bare 50 meter fra dem. Det var veldig fasinerende og litt skremmende, men uansett en fin opplevelse!!

Kvinne, 28, Gamle Rygge kommune:

Det skjedde i fjor, ulven gikk rett utenfor verandan min, jeg sto i vinduet og så på den rusle forbi og videre inn i skogen. Har desverre ikke sett den siden, men håper den kommer tilbake.

Kvinne i grensereviret i Østfold:

Vi ser ulvespor innimellom på torpet vårt i Värmland i Sverige. Vi bor i et ulveområde der. Har også sett den på lang avstand traskende over isen om vinteren på innsjøen Töck. Fantastisk å være vitne til.

Kvinne, 64, Våler i Solør, går mye tur i ulvesonen:

På ettersommeren har vi tatt noen ettermiddagsturer til ulike vann på Finnskogen, som ofte blir til rene kveldsturer - dere kjenner en **sportsfisker - bare ett kast til, ett til og plutselig står vi ved** vannet i skumringen. Det kan være riktig spennende, både med tanke på alt som kan sanses: Lukten av myr, bær og vann og ikke minst dyr om begynner å røre seg når sommernettene mørkner. Rådyr har vi skimtet i trygg avstand fra oss mennesker. **Min samboer har sagt til meg at "der var et ulvehyl, kanskje noen svarer"**. Den gangen det var tydeligst/nærmest hadde jeg ikke høreapparat på så jeg fikk dessverre ikke hørt den vakre sangen. Min samboer har veldig god hørsel og har hørt ulv i skogen, både på Finnskogen og i Rendalen der vi også har vært en del. **Jeg ble så hoppende glad for at han hørte dette, skulle ønske jeg hadde fått hørt det jeg også.** Dette var i det som kalles Kynna-reviret. **Vi har også leid ulike hytter av Statsskog på Finnskogen år om annet, men** har dessverre aldri sett dette flotte dyret selv de kan ha vært i nærheten. Den 12 november er årsdagen for drapet på Kynna-tispen, som var på vandring for å finne seg en make. Langt ned i Sverige kom hun før hun møtte en med gevær og ble historie. Den datoen tenner jeg alltid lys ute.

Mann, Finnskogen:

Jeg har to hunder og har bodd her i 8 år. Vi går mye turer i skogen og ser etter dyr vi kan ta bilde av, plukker bær og sopp. Jeg har aldri vært redd for å møte på ulv, nærmøte med elgen er farligere da, og bjørn. Har alltid villet se bjørn, men de er jo så vare, så det har jeg tilgode å se. Vi har sett gaupe her en gang og ferske gaupespor flere ganger. En gang gikk jeg og hunden min ut på verandaen og jeg kastet ballen nedover i hagen og hun løp etter, det jeg ikke så når jeg kastet ballen var at det sto tre ulv på veien i den retningen jeg kastet ballen, så hunden min løp mot ulvene, så glad og fornøyd og hentet ballen, men da skvatt jeg siden løping kan få frem jaktinstinkt hos ulven, så jeg brøla navnet til hunden min og ropte "kom hit", og da pila de tre ulvene som noen livredde tullinger avgårde. Tre ganger til har jeg sett ulver i skråningen ovenfor huset mitt og de stikker av med en gang de merker meg. Ulven var utrolig flott.

Kvinne, 55, Østmarka:

Kom på Østmarka tisper like ved hiet (uten å være klar over at hi med valper var like ved). Hun ulte og «sa i fra» at hun ikke ville ha oss der. Vi forlot stedet raskt. Hadde litt høy puls der og da, men i ettertid så er det en opplevelse jeg husker med stor glede!

05.10.23

Klage på vedtak fattet av rovviltnebdene i region 4 og 5 ang. ulv innen ulvesonen.

Norges Miljøvernforbund kan ikke akseptere uttak av ulvereviret Rafjellet under lisensjakta til vinteren. Lav innavlskoeffisient og med et leveområde med lite konfliktpotensiale, gjør det ulogisk å felle flokken.

Viser til vedtak fattet av rovviltnebdene i region 4 og 5, 18. september i år. Rovviltnebdene i har vedtatt at de ønsker uttak av bl.a Rafjellet ulverevir, under lisensjakta i vinter. Ulven er kritisk utrydningstruet og den sør-skandinaviske ulvebestanden har stor grad av innavl, så all lisensjakt bør rettes mot de mest innavlede flokkene. Det er derfor ulogisk at Rafjellet ulverevir skal felles, da den har lav innavlskoeffisient.

Sitat sakspapirer: « *I Rafjellet er ledertispa et F2-individ med avstamning fra den såkalte Galven-hannen. Fra Galven-hannen er det registrert flere F1-individer som er etablert i ulvebestanden. Sekretariatet anser at genene fra dette individet er godt etablert i den sør-skandinaviske bestanden, og legger derfor ikke avgjørende vekt på at denne tispa er et F2-individ.*» Ulveparet i Rafjell vil kunne få valper og forbli en sunn flokk. Selv ledertispa er et F2-individ, som er verdifull for ulvebestanden. NMF synes forøvrig at rovviltnebdene synser for mye i denne saken for å argumentere for sin sak. Hvor er dokumentasjonen?

Sitat sakspapirer: «*Det er få beitebrukere i området rundt reviret, og besetningene er relativt små. Alt av sau går på inngjerdede beiter, blant annet er det sau som beiter på utmarksbeite innenfor et større inngjerdet rovdryavvisende gjerde i Grue kommune relativt nært reviområdet. Det meste av storfe beiter på inngjerdede arealer.*

Det er ikke registrert tap av sau eller storfe i området i perioden 2016-2023. Det er dokumentert en jakthund skadd av ulv høsten 2019 noe sør for området som nå brukes av Rafjellet-reviret, uten at det er kjent hvilket revir/individ som forårsaket skaden.»

Dette hørtes ut som et perfekt revir for ulvene i Rafjellet. Ingenting kunne være bedre for ulvebestanden enn at man lar et ulve-par med lav innavlskoeffisient, få etablere seg i et område med få beitebrukere og dermed lavt skadepotensiale. Elg er det jo godt av. Det blir derfor feil og ulogisk å felle denne flokken.

Norges Miljøvernforbund

Hovedkontor:

Postboks 593

5806 BERGEN

Skuteviksboder 24

Bank: 9521.05.71982

Internett: www.nmf.no

Tlf: 55 30 67 00

Faks: 55 30 67 01

Org.nr. 871 351 082 MVA

Epost: nmf@nmf.no

Region Sør / Øst

Postboks 9261

Grønland

0134 OSLO

Tlf: 55 30 67 00

Epost: oslo@nmf.no

Region Nord-Norge

Postboks 446

9255 TROMSØ

Tlf: 913 57 125

Epost: nord@nmf.no

Når det forøvrig gjelder felling av ulv innen ulvesonen må rovviltmyndene ta hensyn til ulveflokkenes innavlkoefisient, før man velger. Man ønsker jo en sunn og frisk ulvebestand.

Norges Miljøvernforbund kan ikke akseptere uttak av ulreviret Rafjellet under lisensjakta til vinteren. Lav innavlkoefisient og med et leveområde med lite konfliktpotensiale gjør det ulogisk å felle flokken.

Miljøvennlig hilsen
Norges Miljøvernforbund

Ruben Oddekalv
Leder

Ørjan Holm
Saksbehandler

Rovviltets Røst
pb 1410
2406 Elverum

Elverum, september 30. 2023

Miljødirektoratet
Klima og Miljødepartementet
Fylkesmannen i Oslo/Viken

Fylkesmannen i Innlandet

Rovviltets Røst påklager rovviltneemndene i region 4 og 5s lisensfellingsvedtak 4-23 for 2023/2024 av 18. september 3023.

Forskrift for forvaltning av rovvilt , §10, slår fast at nemndene har vedtaksrett når bestanden er OVER fastsatt bestandsmål.

Bestanden av ulv som region 4 og 5 har sammen forvaltningsansvar for, er PÅ bestandsmålet, ikke over. RR mener derfor nemndene ikke har vedtaksmyndighet når det kommer til lisensfelling av ulv innenfor ulvesona.

Vedtaket er over sekretariatets faglige maksimums anmerkning og RR mener dermed at vedtaket er utover forsvarlig forvaltning.

I tillegg viser praksisen med skadefelling ved observasjon å ha forårsaket at avkom av genetisk viktige individer ikke når å spre nye gener i populasjonen som forutsatt.

Vedtaket redegjør ikke for merbelastningen disse revirene utgjør utover det å tilhøre arten ulv. RR mener at det bør konkretiseres hvilke merbelastninger man mener disse stabile ulveflokkene utgjør for lokalbefolkning og innbyggere, utenom jakt- og beiteinteresser. Hensyn til særinteresser som løshundjakt er IKKE et særlig samfunnshensyn, men hensyn til en gruppe med særinteresser.

Vedtaket saboterer nasjonale samfunnsinteresser ved å ignorere allment kjent forskning og studier som tilsier at utryddelse av familiegupper forverrer landbruksinteressene tap. Altså ignorerer nemdene kunnskap som kan styrke sameksistens og gjør ikke forvaltningsvedtaket spesielt bærekraftig.

Rovviltets Røst påpeker at med dagens kunnskap og en sannsynlighetsgrad under 50% på om målet om yngling i 3 helnorske revir, er det stor usikkerhet om målet vil nås ved neste overvåkningssesong.

Ser vi over til Sverige opplever vi at forvaltningen har moderert uttaket kraftig i forhold til siste års lisensfelling. Vi viser til at Länsstyrelsen i Värmland ikke har funnet det timelig å inkludere grenserevir i sitt uttak.

Dyrevelferdsmessig vil en jakt på norsk side være en stor utfordring. Man kan komme i situasjoner der foreldredyrene blir skutt på norsk side, mens valpene er på svensk side og ikke kan felles. Dermed vil ikke valpene få sine behov dekket mtp bla jaktferdigheter som de tilegner seg foreldrene.

Man risikerer også at flere eller alle valpene går vinteren og våren igjennom uten forsørgere. Dette skaper også utfordringer for tilgrensende næringsinteresser gjennom større uforutsigbarhet og uønsket adferd av disse individene.

RR er derfor sterkt kritisk til at man vedtar å felle grenserevir.

Likeledes er stabile ulveflokker inne i ulvesonen en slags "mur" mot streifende ulver fra Sverige. All forskning når det kommer til sauetap utenfor ulvesonen tilsier at dette i hovedsak blir gjort av svenske streifende individer.

Å felle stabile ulveflokker som ikke har vært gjenstand for konflikter av betydning i Norge, vil være både kortsiktig og kunnskapsløst mtp sauer på utmarksbeite utenfor ulvesonen.

RR mener med dette at vi neste år ikke har grunnlag for å felle ulv innenfor sona.

Rovviltets Røst mener at vedtaket for lisensfelling av ulv innenfor ulvesonen i 2024 må avvises.

For **Rovviltets Røst**

Anne Margrethe Vadder
Leder

May Opheim
Styremedlem

WWF Verdens naturfond
Postboks 6784 – St. Olavs plass
0130 Oslo
Org.nr.: 952330071MVA
Tlf: 22 03 65 00
post@wwf.no
www.wwf.no

Til:
Rovviltnemndene i region 4 og 5 v/sekretariatene
(fminpost@fylkesmannen.no, fmovpost@fylkesmannen.no)

Kopi:

Klima- og miljødepartementet

Oslo, 28.09.2023

Klage på lisenskvote for ulv innenfor ulvesonen i region 4 og 5

WWF Verdens naturfond viser til vedtak 18. september 2023 fra rovviltnemndene i region 4 og 5 om kvote for lisensjakt på ulv innenfor ulvesonen i lisensfellingsperioden 2022/2023. WWF klager med dette på vedtaket om å skyte 18 ulver i norsk revir Rafjellet og grenserevirene Rømskog og Fjornshöjden. Dette er en betydelig økning fra sekretariatets innstilling fra sommer 2023 på en kvote på inntil seks ulver i Rafjellet-reviret.

Ulven er totalfredet i Norge og står oppført som kritisk truet på den norske rødlisten. Felling kan derfor bare unntaksvis tillates dersom både grunnvilkårene og tilleggsvilkårene for slik felling er oppfylt. Disse vilkårene er ikke oppfylt i denne saken. Ingen av de fire revirene som er vedtatt tatt ut medfører fare for skade på beitedyr jf. naturmangfoldloven § 18 b). Det foreligger heller ikke offentlige interesser av vesentlig betydning som gir hjemmelsgrunnlag for felling i ulvesonen, jf. naturmangfoldloven § 18 c).

WWF kan ikke se at vedtaket fattet den 18. september 2023 av rovviltnemndene i region 4 og 5 er innenfor rammene av verken Grunnloven, Bernkonvensjonen eller naturmangfoldloven. WWF krever derfor at Klima- og miljødepartementet omgjør vedtaket, slik at det ikke fattes vedtak om uttak av revirene Rafjellet, Rømskog og Fjornshöjden.

Bakgrunn

Ulven er totalfredet og oppført som kritisk truet (CR) på Norsk Rødliste for arter (2015), med ekstremt høy risiko for å dø ut. Verden står midt i en global naturkrise og Norge var med på FNs naturavtale i 2022. Likevel fortsetter Norge å behandle ulven på en måte som holder den på en kritisk truet nivå. Dette er mest kritikkverdig og dobbeltmoralsk. Ulven står videre i en spesiell særstilling som oppført i vedlegg II til Bernkonvensjonen, som igjen stiller særskilt strenge krav til

Vi jobber for å stanse
naturødeleggelser og skape en
framtid der mennesker lever
i harmoni med naturen.
sammen for naturen wwf.no

beskyttelse av arten, og lovverket åpner kun for noen snevre unntak fra forbudet mot å avlive ulv.

Bestandsstatus

Hele sørskandinaviske bestanden har vært 510 ulver i vinter 2022/2023 hvorav kun 43-44 var helnorske ulver mens 46-48 ulver var i grenserevir på begge sider av norsk – svensk grense. Det vil si at det var kun 89-92 ulver med helt eller delvis tilhold på norsk areal. Dette inkluderer 26 ulver som ble felt gjennom lisensjakt eller skadefelling i løpet av registreringsperioden.

WWF mener at et uttak i ulvesonen på 18 ulver utgjør en uakseptabel, og ulovlig, stor del av den resterende norske delbestanden av ulv.

Ulovlig jakt og innavl

Hovedutfordringene for ulvene i Skandinavia er ulovlig jakt og innavl.

Halvparten av dødeligheten hos ulv forårsakes av ulovlig jakt, og ifølge Skandulv er ulovlig jakt nå den enkeltfaktoren som i størst grad begrenser ulvebestanden i Skandinavia.

Innavlsnivået er svært høyt i den skandinaviske ulvebestanden, der to tilfeldige individer i snitt vil ha like mye felles genmateriale som søsken. Dette har betydelig innvirkning på individenes overlevelse og reproduksjon. For at den skandinaviske ulvebestanden skal være levedyktig på sikt, kreves det én reproduserende immigrant per generasjon, noe som har ikke vært oppnådd i Norge.

Ettersom ulovlig jakt og innavl utgjør to store trusler mot en sunn utvikling av ulvestammen, mener WWF at det fordrer ekstra forsiktighet med andre tiltak som rammer populasjonen, som statlig organisert lisensjakt.

Kunnskapsgrunlaget

I norsk rovviltforvaltning vises det ofte til at norske rovdyrbestander, og da særlig ulvebestanden, er blant bestandene av dyr i verden man har best og mest detaljert kunnskap om. WWF vil understreke at dette får svært begrenset betydning all den tid rovviltnemndene velger å ikke forholde seg til denne kunnskapen. Siden det (daværende) norske bestandsmålet for ulv ble nådd for første gang i 2016, og nemndene i region 4 og 5 dermed fikk myndighet til å vedta kvote for lisensfelling av ulv i ulvesonen, har samtlige kvotevedtak innenfor ulvesonen blitt påklaget. Klagene er uten unntak blitt avvist av nemndene og sendt til Klima- og miljødepartementet som klagemyndighet. I sin klagesaksbehandling har Klima- og miljødepartementet kommet til at samtlige vedtak fattet av rovviltnemndene har vært helt eller delvis ugyldige, med påfølgende

Vi jobber for å stanse
naturødeleggelser og skape en
framtid der mennesker lever
i harmoni med naturen.
sammen for naturen wwf.no

omgjøring. Departementet har i alle tilfellene redusert størrelsen på nemndenes ønskede kvote, fordi nemndene har fattet langt større kvoter enn hva kunnskapsgrunnlaget (og hjemmelsgrunnlaget) har gitt rom for.

Hjemmelsgrunnlaget

I vedtaket står det følgende:

«Nemndene viser til sekretariatets saksframlegg samt nærmere begrunnelse under som omhandler Rømskog og Fjornshöjden, og anser at det er hjemmel for lisensfelling innenfor revirene Rafjellet, Rømskog og Fjornshöjden etter naturmangfoldloven § 18 c. Det er her lagt vekt på det norske bestandsmålet, jf. naturmangfoldloven § 18 andre ledd andre punktum.»

I nemndenes vedtak reduseres altså hele begrunnelsen for å skyte ut tre flokker til § 18 c. Vi stiller imidlertid spørsmål ved vurderingen av hvilke interesser som er så viktige at de blir offentlige, og hvilke interesser som er så store at de blir vesentlige innenfor ulvesonen. Vurderingen av hensynet til andre offentlige interesser jf. § 18 c kan ikke være den samme innenfor som utenfor sonen, det må kunne forventes at terskelen innenfor sonen må være vesentlig høyere, og at spillerommet ikke er like stort som utenfor når det gjelder hva § 18 c kan inneholde. De samme hensynene er også rett og slett ikke til stede innenfor ulvesonen. Det går ikke sau på utmark i noen av de berørte revirene, og det er umulig å se at de tre flokkenes eksistens påvirker distriktpolitiske hensyn på en sånn måte at det kan argumenteres at fjerning av flokkene er nødvendig.

WWF vil også påpeke at det ikke foreligger noen utredninger eller forskning som fastslår at det vil være konfliktdempende å skyte ut stabile ulveflokker. Vi mener det er en grov saksbehandlingsfeil å anta at uttak av stabile flokker er konfliktdempende, og vil påpeke at det er like sannsynlig at uttakene kan ha motsatt effekt.

Det står følgende i nemndenes oppsummering:

«Nemndene mener det vil være av stor betydning for opprettholdelse av forutsetningen om todelt forvaltning innenfor ulvesonen at det skjer en aktiv forvaltning for å begrense konfliktnivået.»

WWF setter spørsmål rundt tolkning av det todelte målet som gjelder på nasjonalt nivå og ikke innenfor ulvesona. Ulvesona var opprettet med hensyn til å ta vare på ulv som en kritisk truet art, mens områder utenfor ulvesona er der hensynet til beitenæring må veie tyngre. Det er uakseptabelt å snikinnføre enda mer restriktiv ulveforvaltning innenfor selve ulvesona som er allerede begrenset til kun 5% av Norges fastlandsareal.

Vi jobber for å stanse
naturødeleggelser og skape en
framtid der mennesker lever
i harmoni med naturen.
sammen for naturen wwf.no

Vedtaket sier følgende:

«Etter rovviltforskriften § 10 kan en rovviltnemnd fatte vedtak om kvote for lisensfelling for å begrense veksten og/eller utbredelsen av en bestand av ulv. Felling kan bare gjennomføres dersom det ikke finnes annen tilfredsstillende løsning ut fra prinsippet om geografisk differensiert forvaltning og uttaket ikke truer bestandens overlevelse.»

WWF mener at det mangler grunnlaget for påstanden at uttaket ikke truer bestandens overlevelse og at formålet ikke kan nås på annen måte, jf. naturmangfoldloven § 18 annet ledd og Bernkonvensjonen.

Som begrunnelsen for uttak skrives det følgende:

«Aurskog-Høland kommune er en av kommunene i Norge med det høyeste predasjonstrykket knyttet til ulv. I praksis er det vanskelig å ivareta en bærekraftig viltforvaltning, andre viltarter og utmarksnæringer.»

WWF mener at i ulvesona må fokuset være på sameksistens med arten der man finner løsninger som ivaretar lokalbefolkningens behov framfor å stadig skyte veletablerte ulverevir.

Uakseptabel behandling av en kritisk truet art

WWF mener at det årlige lisensjakten har ikke noe faglig hold og gjennomføres hvert år kun på grunn av politisk press fra noen særinteressegrupper. På den måten holdes en kritisk truet art på en kritisk truet nivå på ubestemt tid. Dette er helt klart i strid med både naturmangfoldloven og Bernkonvensjonen. Begrunnelsen at det finnes 6 revir i Norge hvorav 3 er helnorske er ikke tilstrekkelig til å tillate skyting av ett helnorsk revir. I vinterens bestandsregistrering av ulv var det påvist færre ulvekull og for første gang på sju år er det også dokumentert færre enn 100 ulver i Norge. Det sier seg selv at da må man være ekstremt restriktiv med lisensfelling, noe som viser seg ikke å være et tilfelle ut fra vedtaket.

Når verden står midt i en global naturkrise og mange arter opplever en stor nedgang er det merkelig at et rikt land som Norge driver så restriktiv rovviltpolitikk, ikke minst i lyset av den globale naturavtalen som Norge var med på å signere i fjor i Montreal. Naturavtalen forutsetter at alle land tar reelle skritt til å stanse tap av arter (mål 4). Da forventes det at rødlistede arter bygges gradvis opp og ikke holdes på kritisk truet nivå som er dessverre realiteten i dagens ulveforvaltning i Norge.

Vi jobber for å stanse
naturødeleggelser og skape en
framtid der mennesker lever
i harmoni med naturen.
sammen for naturen wwf.no

Krav om omgjøring

Vedtak 18. september 2023 fra rovviltnemndene i region 4 og 5 oppfyller ikke de rettslige vilkårene for felling av ulv etter Grunnloven, Bernkonvensjonen og naturmangfoldloven.

WWF krever at Klima- og miljødepartementet omgjør vedtaket slik at det ikke fattes vedtak om uttak av revirene Rafjellet, Rømskog og Fjornshöjden.

Vennlig hilsen

Zanete Andersone-Lilley (sign.)

Seniorrådgiver

WWF Verdens naturfond

Vi jobber for å stanse
naturødeleggelse og skape en
framtid der mennesker lever
i harmoni med naturen.
sammen for naturen wwf.no